

Hyvä kääntäjä

Käännöstoimiston näkökulma kääntäjän osaamiseen

Susanna Uppa
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden
yksikkö
Monikielisen viestinnän ja
käännöstieteen koulutusohjelma
Käännöstiede (englanti)
Pro gradu -tutkielma
Elokuu 2014

Tampereen yliopisto
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen koulutusohjelma, käännöstiede,
englanti
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

UPPA, SUSANNA: Hyvä kääntäjä – Käännöstoimiston näkökulma kääntäjän osaamiseen

Pro gradu -tutkielma, 65 sivua, englanninkielinen lyhennelmä 10 sivua.
Elokuu 2014

Tutkielman aiheena on käännöstoimiston näkökulma kääntäjältä vaadittavaan osaamiseen. Tavoitteena on selvittää, millaisia odotuksia käännöstoimistoilla on kääntäjille, millainen on käännöstoimiston mielestä hyvä kääntäjä, ja mitkä kääntäjän osaamisalueet ovat käännöstoimiston mielestä olennaisia yhteistyön onnistumisen kannalta. Tutkimus pyrkii vastaamaan näihin kysymyksiin: mikä on käännöstoimiston näkökulmasta katsottuna kääntäjän olennaisinta osaamista, ja vastaako kääntäjäkoulutus käännöstoimistojen tarpeita.

Tutkimuksen kohteena on kaksi käännöstoimistoa. Tutkimusmenetelmäksi valikoitui haastattelu, jonka avulla saadaan tutkittavasta aiheesta paljon tietoa. Haastatteluteemat olivat: työkielien osaaminen ja käännössuunta, erikoistuminen, työkaluosaaminen ja teknologian hallitseminen, tiimityöskentely ja muut yleiset työelämätaidot sekä kääntäjäkoulutus suhteessa työelämän vaatimuksiin. Valitut teemat osoittautuivat onnistuneiksi, ja haastatteluaineiston perusteella ne kaikki ovat kääntäjän olennaista osaamista myös käännöstoimiston näkökulmasta katsottuna.

Haastattelujen perusteella kääntäjän erikoistuminen on käännöstoimistoille tärkeää, mutta erikoistuneenkin kääntäjän täytyy kuitenkin olla valmis kääntämään myös yleistekstejä. Kielitaito on luonnollisesti olennainen osa kääntäjän osaamista myös käännöstoimiston näkökulmasta katsottuna. Käännöstarpeita erityisesti ruotsiin ja englantiin päin on niin paljon, että kääntäjät kääntävät myös vieraaseen kieleen päin. Teknologisen osaamisen suhteen käännöstoimistot korostavat erityisesti käännösmuistiohjelmien käytön hallitsemisen olevan kääntäjälle ensiarvoisen tärkeää. Konekäännösten jälkieditointi on ala, joka tekee vahvasti tuloaan myös Suomessa. Yleisiin työelämätaitoihin liittyen käännöstoimistolle töitä tekevän kääntäjän on erityisen tärkeää pystyä tekemään yhteistyötä muiden ihmisten kanssa, jotta loppuasiakas saa tilaamansa käännöksen sovitussa aikataulussa. Käännöstoimistot toivoisivat koulutuksen valmistavan alalle tulevia paremmin käytännön työelämän vaatimuksiin ja näkisivät mielellään tiiviimpää yhteistyötä työelämän ja koulutuksen välillä.

Avainsanat: kääntäjän osaaminen, kääntäjän erikoistuminen, käännössuunta, kääntäjän kielitaito, kääntäjän teknologinen osaaminen, kääntäjän yleiset työelämätaidot

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KÄÄNTÄJÄN OSAAMINEN	4
2.1	KÄÄNTÄJÄN MONET TAIDOT	4
2.2	YHTEISET TEKIJÄT ERI OSAAMISKUVAUKSISSA	13
2.3	YHTEENVETO.....	18
3	AINEISTO JA MENETELMÄT	20
3.1	TUTKIMUSSTRATEGIA	20
3.2	AINEISTON HANKINTA	20
3.3	AINEISTON ANALYYSIMENETELMÄT	24
4	KÄÄNNÖSTOIMISTOJEN NÄKÖKULMA KÄÄNTÄJÄN OSAAMISEEN	26
4.1	KIELITAITO JA KÄÄNNÖSSUUNTA	26
4.2	ERIKOISALOJEN OSAAMINEN.....	32
4.3	TEKNOLOGINEN OSAAMINEN.....	36
4.4	YLEISET TYÖELÄMÄTAIDOT	42
4.5	KÄÄNTÄJÄKOULUTUS JA KÄÄNNÖSALAN VAATIMUKSET.....	46
5	PÄÄTELMÄT	51
5.1	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	51
5.2	KIELITAITO JA VIERAASEEN KIELEEN PÄIN KÄÄNTÄMINEN	52
5.3	KÄÄNNÖSMUISTIOHJELMAT JA TEKNOLOGIAN UUDET TUULET	54
5.4	TASAPAINO ERIKOISTUMISEN JA YLEISTEKSTIEN KÄÄNTÄMISEN VÄLILLÄ.....	56
5.5	TEHOKKUUS	57
5.6	TYÖELÄMÄN JA KOULUTUKSEN YHTEENSOVITTAMINEN.....	58
6	LOPUKSI	59
	LÄHTEET	61
	TUTKIMUSAINESTO	61
	KIRJALLISUUSLÄHTEET	61
	ENGLISH SUMMARY.....	66

1 Johdanto

Vakituisessa työsuhteessa oleva kääntäjä on nykyään jo harvinaisuus (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2014). Omia kääntäjiä ei monenkaan yrityksen palkkalistoilla ole, vaan työ ostetaan ulkopuolelta. Usein käännöstyö tilataan käännöstoimistolta, joka puolestaan ostaa työn freelancer-kääntäjiltä. (Gouadec 2007: 314.) Suuremmissa käännöstoimistoissa ei välttämättä ole omia kääntäjiä lainkaan, vaan käännökset teetetään täysin alihankintana. Monikansalliset käännösalan yritykset ovat levittäytyneet Suomeenkin ja ottaneet osuutensa alan markkinoista. (Abdallah 2011: 6.)

Suuri osa alan töistä kulkee näin ollen käännöstoimistojen kautta, ja käännöstoimistojen keskeinen asema alalla tarkoittaa sitä, että yhä useampi kääntäjäksi valmistuva tulee jossain vaiheessa työuraansa tekemään töitä käännöstoimistolle. Alalle tulevan kääntäjän olisi siis hyvä olla mahdollisimman hyvin valmistautunut työelämän vaatimuksiin ja tietoinen siitä, mitä osaamista käännöstoimistot kääntäjiltä odottavat.

Työelämän ja yliopistoissa annettavan kääntäjäkoulutuksen välillä ei kuitenkaan monestikaan ole kovin tiivistä yhteyttä. Kääntäjäopiskelijoilla ei välttämättä ole kovin hyvää tietämystä työelämän vaatimuksista. Siksi on mielenkiintoista tutkia sitä, millaisia odotuksia käännöstoimistolla on kääntäjille, millainen on käännöstoimiston mielestä hyvä kääntäjä, ja mitkä kääntäjän osaamisalueet ovat käännöstoimiston mielestä olennaisia yhteistyön onnistumisen kannalta. Tämän lisäksi mielenkiinnon kohteena on se, miten käännösalan koulutus käännöstoimistojen mielestä tällä hetkellä vastaa näihin odotuksiin. Tutkimuksen tavoitteena on siis vastata seuraaviin kysymyksiin: mikä on käännöstoimiston näkökulmasta katsottuna kääntäjän olennaisinta osaamista, ja vastaako kääntäjäkoulutus käännöstoimistojen tarpeita.

Käännöstoimistojen odotuksia kääntäjän osaamisen suhteen tarkastellaan tutkimuksen kirjallisuusaineiston muodostamaa taustaa vasten. Käännöstieteessä kääntäjän osaamista kuvaillaan hyvin monin eri tavoin. Toisinaan sitä tarkastellaan vain käännöksen tekemisen kannalta, toisinaan osaamiskuvaus on pitkä lista erilaisia taitoja. Kirjallisuuden perusteella on vaikea hahmottaa mikä on kääntäjän tärkeintä osaamista, koska osaamista ei ole mitenkään yhtenäisesti määritelty. Tämä tutkimus pyrkii antamaan käytännönläheistä tietoa kääntäjän osaamisesta työelämän näkökulmasta katsottuna. Tutkimuksen antama tieto työelämän vaatimuksista on toivottavasti hyödyllistä kääntäjäopiskelijoille ja myös mielenkiintoista luettavaa kääntäjäkoulutuksen parissa työskenteleville.

Käännöstoimistolla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sellaista yritystä, joka ei ole yhden hengen käännösyritys, vaan joka työllistää useampia kääntäjiä joko omina työntekijöinä tai alihankkijoina. Tämän tutkimuksen kohteena ovat käännöstoimistot ovat keskittyneet pääasiassa asiatekstien kääntämiseen. Av-kääntäminen ja kaunokirjallisten tekstien kääntäminen on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimus on rajattu vain käännöstoimistojen näkemyksiin kääntäjien osaamisesta, eikä tutkimus näin ollen kartoita kääntäjien itsensä mielipiteitä asiaan liittyen. Käännöstoimistoista on tehty niukasti tutkimusta, joten käännöstoimiston näkemysten tutkiminen täydentää hyvin olemassa olevaa tutkimusta kääntäjän osaamisesta.

Tutkimus toteutetaan haastattelututkimuksena. Haastattelu on tarkoitukseen sopiva tutkimusmenetelmä, koska käännöstoimistojen näkemyksiä ei ole aiemmin laajasti tutkittu ja haastattelun avulla aiheesta saadaan mahdollisimman paljon tietoa.

Tutkimuksen luku kaksi käsittelee käännöstieteen, kääntäjien ammattijärjestön ja työelämä tutkimuksen kuvauksia kääntäjän osaamisesta. Kuvaukset ovat keskenään hyvin erilaisia, mutta joitakin yhteisiä tekijöitä niistä on löydettävissä. Kirjallisuusaineiston perusteella luodaan käsitys siitä,

mikä on kääntäjän olennaisinta osaamista, ja tämän perusteella muodostetaan haastatteluissa käytetyt teemat, joiden avulla tarkastellaan käännöstoimistojen näkemyksiä kääntäjän osaamiseen liittyen.

Luku kolme esittelee tutkimusmenetelmät, haastatteluissa käytetyt teemat ja tutkimuskohteet. Lisäksi tässä luvussa kerrotaan, miten tutkimusaineisto kerättiin ja miten aineisto analysoitiin. Luku neljä käsittää aineiston analyysin jaoteltuna haastatteluteemojen mukaisesti. Luvussa viisi tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta ja tutkimuksen tavoitteiden saavuttamista sekä esitellään kääntäjän osaamiseen liittyviä mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Luvussa kuusi esitetään lyhyt yhteenveto siitä, millainen on käännöstoimiston näkökulmasta katsottuna hyvä kääntäjä ja pohditaan lyhyesti kääntäjien työelämän tutkimuksen merkitystä eri näkökulmista katsottuna.

2 Kääntäjän osaaminen

Käännöstieteen alalta löytyy hyvinkin monenlaisia kuvauksia siitä, millaista osaamista kääntäjältä edellytetään. Suuri osa kääntäjän osaamisen kuvauksista on pitkiä listauksia erilaisista tiedoista, taidoista ja ominaisuuksista. Yhtenäistä kuvaa kääntäjän ammatissa tarvittavasta osaamisesta on vaikea muodostaa käännöstieteessä aiheesta kirjoitettujen tekstien perusteella, sillä mitään yleisesti hyväksyttyä määrittelyä kääntäjän osaamisesta ei ole olemassa (PACTE 2003: 46). Siitä alalla kuitenkin vallitsee jonkinlainen yhteisymmärrys, että kääntäminen on monimutkainen aktiviteetti, jossa tarvitaan monenlaista osaamista (Schäffner & Adab 2000: viii).

Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten kääntäjän osaamista on käännöstieteen teksteissä kuvattu, ja miten alan ammattilaisten liitto Suomessa määrittelee kääntäjältä vaadittavat taidot. Tavoitteenani on selvittää mikä erilaisia osaamiskuvauksia yhdistää, eli mitkä osaamisen osa-alueet määrittelyissä toistuvat. Tämän perusteella pyrin nimeämään ne kääntäjän kompetenssit, jotka mahdollisesti voisivat olla kääntäjän olennaista osaamista myös käännösyrityksen näkökulmasta katsottuna.

2.1 Kääntäjän monet taidot

Tao Youlanin (2012: 291) mukaan asiaan liittyvän käännöstieteellisen tutkimuksen annin voi tiivistää siten, että kääntäjän osaaminen koostuu tiedoista, taidoista ja kyvystä ajatella. Tämä määritelmä voisi kuitenkin kuvata missä hyvänsä ammatissa tarvittavaa osaamista, eikä se siten konkretisoi asiaa yhtään sen enempää kuin kääntäjän osaamista kuvailevat maailmoja syleilevät listauksetkaan.

Freelancer-kääntäjiä tutkineen Janet Fraserin (2000: 53) määritelmässä kääntäjän osaaminen pitää sisällään taidot, asiantuntemuksen ja

arviointikyvyn, jotka ammattilaiskääntäjä koulutuksensa ja käytännön kokemuksiansa myötä kehittää. Kuten Youlan, myös Fraser liikkuu määrittelyssään hyvin yleisellä tasolla, eikä itse asiassa millään tavalla määrittele tarkemmin sitä, mitä taitoja ja asiantuntemusta kääntäjällä tulisi olla.

Albrecht Neubertin (2000: 4–6) mukaan käännösosaaminen koostuu viidestä eri tekijästä: kielitaito, tekstuaalinen osaaminen, asiaosaaminen, kulttuurinen osaaminen ja viestin välittämisen taito. Näiden lisäksi hän kuvailee kääntäjän osaamisen piirteitä, jotka vaikuttavat koko käännösprosessiin. Kääntäjän osaaminen on monimutkaista, ja kääntäjä joutuu yhdistelemään toisistaan hyvinkin paljon eroavia taitoja eri aloilta (esimerkiksi kielitaidon yhdistäminen oikeustieteeseen lakitekstejä käännettäessä). Kääntäjä ei ole kaikkien erikoisalojen asiantuntija, joten kääntäjän osaaminen ei voi olla täysin eksaktia, ja käännösratkaisuja leimaa tietynlainen avoimuus, koska niiden tekemiseen käytetyt lähteet eivät useinkaan sisällä täydellisiä tietoja käsillä olevasta asiasta. Myös luovuus, tilannesidonnaisuus ja muuttuvuus ovat kääntäjän osaamisen piirteitä. Neubert keskittyy kuvauksessaan hyvin pitkälti itse käännöksen tekemiseen tarvittavaan osaamiseen, eikä ota kantaa siihen, mitä muuta osaamista kääntäjä tämän lisäksi mahdollisesti tarvitsisi työelämässä toimiessaan.

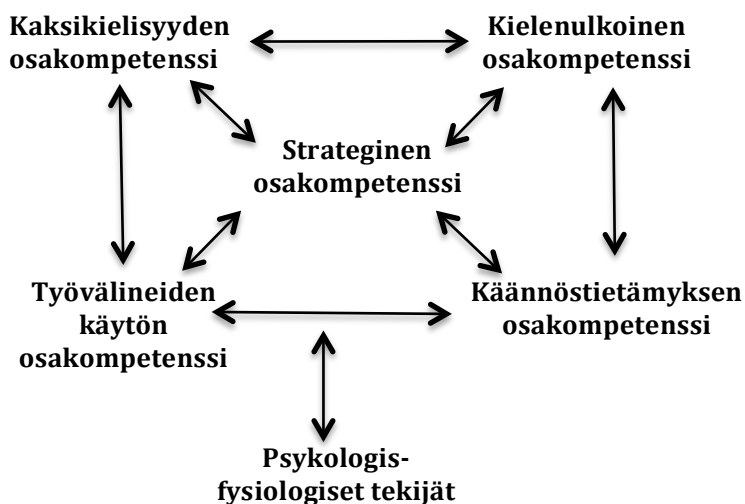
Kääntäjältä työelämässä edellytettävän osaamisen hahmottaminen on kenties hieman helpompaa, jos osaaminen jaetaan käännöskompetenssiin ja kääntäjän kompetenssiin. Näistä käännöskompetenssi on pääosin sitä, että kääntäjä pystyy tuottamaan hyväksyttävän käännöksen. Kääntäjän kompetenssi puolestaan kattaa kääntäjän kyvyn toimia alan yhteistyöverkostoissa ja käännösalan normien ja käytäntöjen tuntemuksen. (Kiraly 2000: 13.) Tämä Donald C. Kiralyn määritelmä on tällaisenaan selkeämpi kuin moni muu käännöstieteen tutkijan määritelmä, mutta lähemmin tarkasteltuna se on kuitenkin monimutkaisempi kuin vain selkeä jako käännöskompetenssiin ja kääntäjän kompetenssiin. Näin siksi, että Kiraly (2003: 13) sisällyttää määrittelyynsä myös sosiaaliset, kognitiiviset, kulttuuriset ja lingvistiset prosessit, joissa kääntäjä käyttää intuitiotaan,

luovuutta, kokemuksiaan eri kulttuureista, tietämystään omista ongelmanratkaisustrategioistaan ja taitojaan toimia yhteistyössä muiden kanssa. Tämä monimutkaistaa määritelmää ja tekee siitä vaikeammin ymmärrettävän, koska sosiaaliset, kognitiiviset, kulttuuriset ja lingvistiset prosessit ovat laajoja käsitteitä ja on vaikea täsmällisesti tietää mitä kaikkea niillä oikeastaan tarkoitetaan.

Pisimmälle kääntäjän osaamisen mallintamisen on vienyt Barcelonan yliopistossa vaikuttava tutkimusryhmä PACTE (*Process in the Acquisition of Translation Competence and Evaluation*), joka määrittelee kääntäjän kompetenssin olevan se tietojen ja taitojen muodostama järjestelmä, joka mahdollistaa kääntämisen (Orozco 2000: 199).

PACTE-tutkimusryhmän (2003: 45) mallissa kääntäjän kompetenssi koostuu monesta eri osakompetenssista ja sen keskeisessä osassa on strateginen komponentti, jota tarvitaan käänösprosessin suunnittelemiseen, korjaaviin toimenpiteisiin, evaluointiin ja toteuttamiseen.

Kuva 1 PACTE:n (2003: 60) kompetenssimalli. Suomentanut S. Uppa.

Kaksikielisyyden osakompetenssi tarkoittaa kykyä viestiä kahdella kielellä ja samalla kontrolloida interferenssiä kielestä toiseen siirryttäessä. Kielenulkoinen osakompetenssi kattaa kääntäjän tiedot lähde- ja kohdekulttuureista, erikoisaloista ja maailmasta ylipäänsä. Käännöstietämyksen osakompetenssi on tietoa käännöksistä, sovellettavista prosesseista, metodeista, strategioista ja tekniikoista sekä ongelmista joita käännöksissä tulee eteen. Tähän osakompetenssiin kuuluu myös tieto ammatillisista toimintatavoista ja työmarkkinoista. Työvälineiden käytön osakompetenssi on jo nimeltäänkin hyvin kuvaava ja tarkoittaa siis käännöstyökalujen, sanakirjojen, kielioppien, rinnakkaistekstien, korpusten ynnä muiden tietolähteiden käytön hallitsemista. (PACTE 2003: 58–59.)

Strateginen osakompetenssi on tämän mallin keskeinen osa, koska se vaikuttaa PACTE-tutkimusryhmän (2003: 59) mukaan kaikkiin muihin osakompetensseihin ja kontrolloi käännösprosessia. Tämän osakompetenssin toiminnot ovat käännösprosessin suunnittelu ja toteuttaminen, prosessin ja osatulosten arviointi tavoitteeseen nähden, eri osakomponenttien aktivointi ja niiden puutteiden kompensointi sekä käännösongelmien identifioiminen ja niiden ratkaiseminen. Psykologis-fysiologisilla tekijöillä tarkoitetaan kognitiivisia toimintoja (muisti, havaintokyky, huomiokyky, tunteet) ja asenteita (älyllinen uteliaisuus, sinnikkyys, tarkkuus, kriittisyys, usko omiin kykyihin) sekä sellaisia kykyjä kuin esimerkiksi luovuus, päättelykyky ja analysointikyky.

PACTE (2003: 46) kritisoi muita kääntäjän osaamisesta tehtyjä tutkimuksia siitä, että useimmat niistä ovat vain listoja erilaisista kääntäjää kuvaavista ominaisuuksista, eivätkä ota kantaa siihen, miten nämä eri ominaisuudet liittyvät toisiinsa. Oman mallinsa osakompetenssien PACTE (2003: 60) sanoo olevan yhteydessä toisiinsa ja hierarkkisia. Hierarkiaa ei PACTE:n mallissa kuitenkaan selitetä sen enempää kuin että strateginen osakompetenssi on mallissa hyvin keskeisessä asemassa, koska strateginen osakompetenssi hallitsee muita osakompetensseja ja niiden yhteyksiä ja sen avulla kompensoidaan niiden heikkouksia.

PACTE ei myöskään lainkaan selitä osakompetenssien yhteyksiä toisiinsa, vaikka sanookin oman mallinsa ottavan osakompetenssien väliset yhteydet huomioon. Osakompetenssien yhteydet toisiinsa on kuitattu kompetenssimallista piirretyn kuvan kaksisuuntaisilla nuolilla. Tällä ehkä halutaan kuvata sitä, että kaikki vaikuttaa jollain tapaa kaikkeen, mikä kylläkin lienee melko itsestään selvä asia, koska osaaminen muodostuu monesta eri tekijästä, eikä ihmisen ajatteluprosesseja, taitoja ja persoonallisuutta voi täysin erottaa toisistaan. PACTE:n malli sortuu tässä kuitenkin samaan kuin mistä työryhmä muita osaamiskuvauksia kritisoi, eikä se lupauksista huolimatta lainkaan kuvaa eri osaamisalueiden keskinäisiä yhteyksiä.

Lisäksi PACTE:n strateginen osakompetenssi on melko epämääräinen käsite, koska se tuntuu olevan varsinainen runsaudensarvi, joka voi pitää sisällään kaiken mahdollisen, mitä kompetenssimalli ei muuten eksplisiittisesti erikseen mainitse.

Daniel Gilen (2009: 8–10) mukaan kääntäjän on osattava hyvin ne kielet, joista hän kääntää, ja hänen on hallittava erikoisalojen kielenkäyttötavat ja kielen sävyt. Tämän lisäksi kääntäjällä täytyy olla hyvä kielitaito niissä kielissä, joihin hän kääntää. Vaatimustaso on tältä osin erittäin korkea, sillä esimerkiksi teknisten tekstien kääntäjän täytyy kyetä tuottamaan julkaisukelpoista tekstiä. Kääntäjältä vaaditaan myös riittävää asiaosaamista käännettävän tekstin vaatimusten mukaisesti. Edellä mainittujen vaatimusten lisäksi kääntäjältä edellytetään tietämystä käännosalasta, asiakkaista, alalla vallitsevista käytännöistä, käytössä olevista työkaluista ja prosesseista. Gile mainitsee, että kääntäjien on myös täytettävä tietyt älykkyyuskriteerit, ja heillä on mitä ilmeisimmin oltava myös joitakin persoonallisuuspiirteitä, mutta näitä Gile ei käsittele sen tarkemmin.

Käytännönläheinen ja helposti ymmärrettävä määritelmä kääntäjän osaamisesta löytyy Daniel Gouadecilta (2007: 338), jonka mukaan kääntäjän on työkieliensä lisäksi hallittava myös tiedonhaku, oikeiden termien ja sanontojen löytäminen, eri käännosmenetelmät ja monenlaiset käännoistyökalut. Lisäksi kääntäjällä on oltava laajahko tietämys eri aloista ja

hänen on tunnettava alan ammatilliset käytännöt ja ammattietiikka, tiedettävä jonkin verran taloushallinnasta ja projektinhallinnasta, sekä pystyttävä tehokkaaseen ja ystävälliseen vuorovaikutukseen monenlaisten ihmisten kanssa.

Helposti ymmärrettävä kuvaus alan vaatimuksista löytyy myös Suomen kääntäjien ja tulkkien liitolta. Tässä kuvauksessa painotetaan erinomaisen kielitaidon ja kulttuurintuntemuksen lisäksi kääntäjän yleissivistyksen merkitystä ja teknologista osaamista sekä kiinnostusta pysyä näissä asioissa ajan tasalla (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2014).

Tutkimuksia käänösalan työnantajien tarpeista ja vaatimuksista ei ole kovinkaan runsaasti saatavilla. Eräs suhteellisen tuore tutkimus on OPTIMALE-projektin toteuttama kyselytutkimus, jossa kartoitettiin eurooppalaisten kielipalveluyritysten näkemyksiä siitä, mitä ominaisuuksia ne etsivät uusia työntekijöitä rekrytoidessaan. Tutkimuksen yhteydessä järjestetyissä workshop-tapaamisissa työnantajat korostivat sitä, että kääntäjän tulisi hallita oma äidinkielensä täydellisesti ja työnantajat näkivät tässä olevan usein puutteita. Muita tärkeitä kääntäjän ominaisuuksia ovat työnantajien mielestä muun muassa kyky työskennellä tiimissä, ymmärrys kääntäjän roolista koko prosessissa ja töiden palautusaikojen tärkeyden ymmärtäminen (Toudic 2012: 17). Kääntäjän kyky kääntää muulle kuin äidinkielelle on tärkeää maissa, joiden kieli ei ole Euroopan valtakieliä (esimerkiksi Suomi). Kyky kääntää erikoisalojen tekstejä ja käänösmuistiohjelmien hallinta ovat myös korkealla työnantajien vaatimuslistalla. Erikoisaloista tekniset ja lainopilliset käänökset ovat tärkeimpiä. (Toudic 2012: 17–18.)

OPTIMALE-tutkimuksen tulokset eivät suuresti eroa käänöstieteen tekstien osaamisen kuvauksista. Kääntäjän kielitaito, erikoisalojen osaaminen ja teknologinen osaaminen painottuvat myös käänöstieteen teksteissä. OPTIMALE-tutkimuksessa käy lisäksi selvästi ilmi, että vieraaseen kieleen päin kääntäminen saattaa pienillä kielialueilla olla tärkeäkin osa kääntäjän

osaamista. Monet käännöstieteen osaamiskuvaukset sen sijaan eivät mainitse käännössuunnasta mitään.

Käännösalan koulutustarpeita ja alalla tarvittavia kompetensseja on määritelty Euroopan komission ja maisteritutkintotason kääntäjäkoulutusta tarjoavien oppilaitosten yhteistyöprojektissa, joka on nimeltään European Master's in Translation (EMT).

EMT:n (2009: 3–7) määrittelemät kuusi kääntäjän kompetenssia ovat kielellinen kompetenssi, interkulttuurainen kompetenssi, tiedonhakukompetenssi, teknologinen kompetenssi, temaattinen kompetenssi ja käännöspalvelun tuottamisen kompetenssi. Näiden kompetenssien hallitseminen tulisi EMT:n mukaan olla kääntäjien koulutuksen tavoite.

EMT:n (2009: 5) osaamiskuvauksessa kielellinen kompetenssi kattaa kääntäjän äidinkielen ja muiden työkielten, kieliopin, sanaston ja idiomaattisten rakenteiden hallitsemisen, taidon käyttää kielellisiä rakenteita ja konventioita sekä herkkyyden kielissä tapahtuville muutoksille ja kielten kehittymiselle.

Interkulttuuraisella kompetenssilla EMT (2009: 6) viittaa kääntäjän kykyyn hallita tekstuaaliset ja sosiolingvistiset samankaltaisuudet ja erot äidinkielen ja työkielten välillä. Kääntäjän pitää esimerkiksi pystyä tuottamaan tekstiä tilanteeseen sopivassa kielirekisterissä ja osata tunnistaa eri kulttuurien väliset erot ja tietää miten ne näkyvät tekstissä.

Tiedonhakukompetenssi kattaa esimerkiksi sen, että kääntäjä tunnistaa mitä tietoja tarvitsee, osaa kriittisesti arvioida tietolähteiden luotettavuutta ja käyttää työkaluja ja hakukoneita tehokkaasti (EMT 2009: 6).

EMT:n (2009: 7) määritelmässä teknologinen kompetenssi tarkoittaa muun muassa sitä, että kääntäjä osaa käyttää erinäisiä teknologisia apuvälineitä käännösprosessin eri vaiheissa. EMT:n osaamiskuvaus mainitsee myös sen,

että kääntäjän tulisi tuntea konekääntämisen tarjoamat mahdollisuudet ja sen rajoitukset.

Temaattinen kompetenssi tarkoittaa EMT:n (2009: 7) määritelmässä muun muassa sitä, että kääntäjä osaa hakea käännettävänä olevaan tekstiin liittyvää tietoa ja näin lisätä ymmärrystään. Temaattiseen kompetenssiin liittyy myös kääntäjän kyky kehittää itseään erityisalan osaajana.

Käännöspalvelujen tuottamisen kompetenssi on EMT:n (2009: 4–5) osaamiskuvauksessa jaettu kahteen osaan: yhteistoimintataitoihin ja käännöksen tuottamiseen liittyvään osaamiseen.

Alla oleva taulukko 1 kokoaa yhteen tässä tutkimuksessa esitellyt kuvaukset kääntäjältä vaadittavasta osaamisesta. Yhteenvedosta on helposti huomattavissa, miten monin eri tavoin ja käsittein kääntäjän osaamista kuvataan.

GOUADEC (2007)	Kielitaito, tiedonhankintataidot, terminologia ja fraseologia, erikoisalojen tietämys, käännöstekniikat, käännösprosessit, teknologinen osaaminen ja työkalut, ammattietiikka, ammattinormit, talousosaaminen, projektinhallinta, viestintätaidot, sosiaalinen kanssakäyminen.
PACTE (2003)	Kielitaito, käännöstaito, yleistieto, erikoisalojen osaaminen, kulttuurien tuntemus, käännösalan tuntemus, käännösprosessit ja -strategiat, tiedonhaku, teknologinen osaaminen ja työvälineet, kognitiiviset kyvyt, asenne, älyllinen uteliaisuus, sitkeys, kriittinen ajattelu, itseluottamus, luovuus, looginen päättelykyky, analysointikyky.
SKTL (s.a.)	Kohdekielten osaaminen, kulttuurintuntemus, yleissivistys, kiinnostus ajankohtaisiin aiheisiin, tietotekniikkaosaaminen, teknologisen kehityksen seuraaminen, tiedonhankintataidot, yrittäjäyys, asiakasviestintä, järjestelmällisyys, täsmällisyys, aikataulujen pitävyys ja suunnittelu, ryhmätyötaito, verkostoituminen.
KIRALY (2000, 2003)	Käännöskompetenssi: kääntäjän kyky tuottaa hyväksyttävä käännös. Kääntäjän kompetenssi: kyky toimia alan yhteistyöverkostoissa, käännösalan normien ja käytäntöjen tuntemus. Sosiaaliset, kognitiiviset, kulttuuriset ja lingvistiset prosessit, joissa kääntäjä käyttää intuitiotaan, luovuutta, kokemuksiaan eri kulttuureista, tietämystään omista ongelmanratkaisustrategioistaan ja taitojaan toimia yhteistyössä muiden kanssa.
NEUBERT (2000)	Kielitaito, tekstuaalinen osaaminen, asiaosaaminen, kulttuurinen osaaminen, viestin välittämisen taito. Osaamisen monimutkaisuus, eri alojen tietämyksen yhdistäminen, osaamisen epäeksaktisuus, avoimet ratkaisut, luovuus, tilannesidonaisuus, muuttuvuus.
GILE (2009)	Kielitaito, asiaosaaminen, käännösalan tietämys (asiakkaat, käytännöt, työkalut, prosessit). Älykkyysskriteerit, persoonallisuuspiirteet.
OPTIMALE (2012)	Oman äidinkielen täydellinen hallitseminen, kyky työskennellä tiimissä, ymmärrys kääntäjän roolista koko prosessissa ja töiden palautusaikojen tärkeyden ymmärtäminen, kääntäjän kyky kääntää muulle kuin äidinkielelle (maissa, joiden kieli ei ole Euroopan valtakielinä), kyky kääntää erikoisalojen tekstejä ja käännösmuistiohjelmien hallitseminen.
EMT (2009)	Kyky tuottaa käännöspalvelu, kielitaito, kulttuuriosaaminen, tiedonhakukyky, temaattinen osaaminen, teknologinen osaaminen.

Taulukko 1 Yhteenveto kääntäjän osaamiskuvauksista

2.2 Yhteiset tekijät eri osaamiskuvauksissa

Edellä esiteltyjen kompetenssikuvausten perusteella kääntäjä ei siis ole vain kielen ammattilainen, vaan monialainen osaaja. Kääntäjän osaamisen kuvauksista toiset ovat laajempia kuin toiset, mutta joitakin yhteisiä nimittäjiä kompetenssilistauksista on helppo löytää.

Kääntäjän osaamisen kuvauksissa useimmin toistuvat taidot ovat kielitaito, teknologinen osaaminen, erikoisalojen osaaminen ja tiimityöskentely. Kielitaito on ainoa kääntäjän taito, joka mainitaan kaikissa taulukon kahdeksasta osaamiskuvauksesta. Kielitaito on tietenkin olennainen osa kääntäjän osaamista, mutta se ei yksinään riitä kääntäjänä toimimiseen. Teknologinen osaaminen ja erikoisalojen osaaminen mainitaan kumpikin kuudessa kuvauksessa. Kyky työskennellä yhteistyössä muiden kanssa on mukana viidessä osaamisen kuvauksessa. Seuraavaksi tarkastelen näitä osaamiskuvausten yhteisiä tekijöitä hieman tarkemmin.

Kielitaito

Lienee itsestään selvää, että kääntäjän ammatissa ei voi toimia ilman kielitaitoa. Kääntäjän kielitaidon täytyy olla niin erinomainen, että hän hallitsee työkieliensä hienoimmatkin merkitysvivahteet ja pystyy tuottamaan kohdekielellä selkeää ja sujuvaa tekstiä (Gouadec 2007: 338). Tässä Gouadecin määritelmässä on huomionarvoista se, että hän ei puhu äidinkieleen kääntämisestä, vaan kohdekielisen tekstin tuottamisesta.

Omaan äidinkieleen kääntäminen on yleensä se suunta, johon käännösalan ammattilaisten oletetaan kääntävän. Vieraaseen kieleen päin kääntämistä on pidetty epäluonnollisena ja epäammattimaisena (Gouadec 2007: 313), tai ainakin on katsottu, että vieraaseen kieleen päin tehty käännös ei ole laadultaan kelvollinen (McAlester 2000: 229) ja että tällaisten käännösten kielellinen ja kulttuurinen hyväksyttävyys ovat kyseenalaisia (Pokorn 2005: 37).

Nike K. Pokorn (2005: 33–34) kritisoi sitä käsitystä, että vain äidinkieleen päin kääntäminen olisi hyväksyttävää. Hänen mukaansa esimerkiksi Venutin esittämät ajatukset siitä, että kääntäjä kääntää vieraasta kulttuurista tulevan tekstin kotimaiseen kulttuuriin sopivaksi ovat esimerkki siitä, miten käännösteoriassa oletetaan kääntämisen tapahtuvan vain äidinkieleen päin. Länsimainen käännösteoria jättää Pokornin (2005: 37) mukaan vieraaseen kieleen päin kääntämisen tyystin huomiotta ja tuomitsee tällaiset käännökset alempiarvoisiksi kielellisesti ja kulttuurisesti. Länsimainen käännösteoria puolustaa siis länsieurooppalaista perinnettä edustavia käsityksiä käännöksistä ja kääntäjistä sekä näin ollen pitää suurten kieliryhmien käännöksiä ja käännöskäytäntöjä ylempiarvoisina.

Pokorn (2005: 117) tutki kaunokirjallisten tekstien avulla sitä, pystyvätkö englantia äidinkielenään puhuvat erottamaan vieraaseen kieleen päin tehdyn käännöksen, ja huomaavatko he sen, milloin käännöstä tekemässä on ollut useampi kuin yksi kääntäjä (vieraaseen kieleen päin kääntävä kääntäjä ja kohdekieltä äidinkielenään puhuva kääntäjä). Pokorn (2005: 120–121) tuli siihen johtopäätökseen, että käännösten kohdekieltä äidinkielenään puhuvat eivät näitä käännöksiä pysty erottamaan, joten väite vieraaseen kieleen päin tehtyjen käännösten huonommuudesta on vailla pohjaa. Käännöksen hyväksyttävyys, tarkkuus ja sujuvuus ovat ennemminkin sidoksissa kääntäjän taitoon, käännösstrategioihin, lähde- ja kohdekulttuurien tuntemukseen, eivätkä hänen äidinkieleensä tai käännöksen suuntaan.

Vaikka vieraaseen kieleen päin kääntäminen ei olisikaan normien mukaista tai toivottavaa, Gerard McAlesterin (2000: 229) mukaan muuhun kuin kääntäjän eniten käyttämään kieleen päin kääntämiselle on voimakas tarve sellaisissa maissa, joiden kieli ei lukeudu maailman valtakielten joukkoon, ja joissa on siten pula kääntäjistä, joiden äidinkieli olisi jokin maailman valtakielistä. Gouadec (2007: 313) nostaa esiin erityisesti englannin kielen valta-aseman, joka on vain korostunut internetin leviämisen myötä. Hänen mukaansa vieraaseen kieleen päin kääntäminen on paikoin markkinoiden sanelema välttämättömyys, mikäli kääntäjä aikoo pärjätä taloudellisesti.

Suomen kieli ei ole maailman valtakielien joukossa, joten voidaan olettaa, että Suomessa kääntäjät kääntävät myös vieraaseen kieleen päin. Marja Korpio (2007:40) tutki pro gradu -tutkielmassaan vieraaseen kieleen kääntämistä toteuttamalla kyselytutkimuksen Suomen Kääntäjien ja Tulkkien asiatekstijaoston jäsenille. Kyselytutkimukseen vastanneista ainoastaan 30 % ilmoitti kääntävänsä vain äidinkielelle. Vastaaajista 40 % käänsi sekä äidinkielelleen että äidinkielestä, ja 30 % käänsi äidinkielelle, äidinkielestä ja vieraiden kielten välillä. Nelisen vuotta myöhemmin SKTL:n asiatekstijaoston (2012: 48) jäsenilleen tekemän kyselyn loppuraportista selviää, että kyselyyn vastanneista äidinkielelle kääntää 63 %, kun taas äidinkielestä vieraaseen kieleen päin kääntää 37 %. Korpion tekemässä kyselyssä vieraaseen kieleen päin käänsi enemmistö vastanneista, kun taas SKTL:n kyselyssä vieraaseen kieleen päin kääntää vähemmistö.

Näiden kahden kyselyn tulokset ovat keskenään hyvin ristiriitaiset, ja syitä tälle voidaan vain arvailla. On mahdollista, että sellaiset asiatekstikäntäjät, jotka eivät käännä vieraaseen kieleen päin jättivät vastaamatta Korpion kyselyyn, koska eivät katsoneet sen koskevan itseään. SKTL:n kyselytutkimus kartoitti monia muitakin asioita, joten siihen todennäköisesti vastasi laajempi joukko kääntäjiä. Myös vastausten lukumäärässä on suuri ero, sillä SKTL:n kyselyyn vastasi huomattavasti suurempi joukko kääntäjiä. Korpion tutkimuksessa vastaajia oli 97, kun taas SKTL:n kyselyyn vastasi 616 asiatekstikäntäjää. SKTL:n kyselyn tuloksia voi siis pitää luotettavampina, ja vieraaseen kieleen kääntäminen ei ehkä ole aivan niin yleistä kuin Korpion tutkimuksen perusteella voisi päätellä. SKTL:n tutkimuksenkin mukaan kuitenkin lähes joka neljäs asiatekstikäntäjä kääntää äidinkielestä vieraaseen kieleen, joten mitenkään harvinaista se ei ole.

Erikoisalojen osaaminen

Useat kääntäjän osaamista käsittelevät tieteelliset tekstit mainitsevat erikoisalojen osaaminen yhtenä tärkeänä kääntäjän ominaisuutena. Neubertin (2000: 3–4) mukaan kääntäjän tulee tietää paljosta paljon, vaikkakaan hän ei voi koskaan saavuttaa yhtä syvällistä tietämystä kuin mitä alan varsinaisella asiantuntijalla on. Kääntäjän on kuitenkin osattava välittää viesti aina kulloisenkin kohdeyleisön tarpeiden mukaan, olipa kyseessä sitten alan asiantuntijakaarti tai suuri yleisö.

Kiraly (2000: 12) esittää, että kääntäjä ei enää nykyään niinkään erikoistuisi mihinkään tiettyyn alaan ennen työelämäänsä siirtymistään. Sen sijaan erikoisalan osaaminen tarkoittaisi Kiralyn mukaan ennemminkin sitä, että kääntäjällä on kyky hankkia tarvittava tieto uusilta aloilta tarpeen mukaan.

Kiralyn ajatusten kanssa samoilla linjoilla on Gile (2009: 100), jonka näkemyksen mukaan erikoistumattomankin kääntäjän on mahdollista kääntää erikoisalojen tekstejä, jos hän vain löytää kohdekieliset vastineet tekstissä käytetyille erikoisalan termeille. Kääntäjän erikoisalan osaamisen voisi näin ollen katsoa liittyvän läheisesti kääntäjän tiedonhankintakykyihin.

Käännöstieteen teksteissä mainittu erikoisalaosaaminen ja EMT:n määritelmän temaattinen kompetenssi ovat lähellä toisiaan. EMT:n (2009: 7) temaattinen kompetenssi on määritelty tietämykseksi kuinka hankkia asiaankuuluvaa tietoa, kykyä kehittää omaa erikoisalojen tietämystään ja pyrkimystä kehittää uteliaisuutta, analysointikykyä ja yhteenvetotaitoja. EMT:hen verrattuna kääntäjän erikoistuminen näyttäytyy käännöstieteen teksteissä olomuodoltaan staattisempana – jonain mitä kääntäjällä joko on tai ei ole. Erikoisalaosaamisen hankkiminen ei kuitenkaan ole kertaluontoinen tapahtuma, vaan se on prosessi, jossa kääntäjän osaaminen karttuu jatkuvasti, joten EMT:n lähestymistapa on hyvin perusteltavissa.

Kääntäjäopiskelijan erikoistuminen johonkin tiettyyn alaan voi Gouadecin (2007: 172) mukaan olla joko hyvä tai erittäin huono asia riippuen siitä, antaako erikoisalan tuntemus kilpailuetua muihin kääntäjiin verrattuna, vai onko kysyntä kyseisen erikoisalan työmarkkinoilla jostain syystä hyvin vähäistä.

Jos kääntäjä toimii yksityisyrittäjänä, voi vain yhteen erikoisalaan keskittyminen olla liian riskialtista. Markkinoiden tarpeet saattavat muuttua nopeastikin, joten yksityisyrittäjä voi joutua suuriin vaikeuksiin, mikäli hänen erikoisalansa työt yhtäkkiä loppuvat tai vähenevät merkittävästi. Taloudellisen riskin vähentämiseksi kääntäjällä olisi siis hyvä olla asiakkaita useammilta toimialoilta, jotta yhden tulonlähteen pienentyessä töitä riittäisi muilta aloilta.

Toisaalta on todennäköistä, että mikäli kääntäjä saavuttaa hyvää mainetta esimerkiksi kaupallisten tai lääketieteellisten tekstien kääntäjänä, tulee hänelle jatkossa yhä enemmän juuri tämän erikoisalan tekstejä käännettäväksi, jolloin hän tulee erikoistuneeksi työn myötä. Kääntäjäyrittäjän olisi kenties tällöinkin viisasta minimoida taloudelliset riskinsä huolehtimalla siitä, että asiakaskunta on mahdollisimman heterogeenistä.

Teknologinen osaaminen

Teknologinen kehitys on muuttanut maailmaa monin tavoin. Kääntäjän työn tekemisen tahti on teknologisen kehityksen myötä nopeutunut huomattavasti. Tiedonkulku ei enää ole puhelimen, faksin ja postinkulun varassa. Kirjastokäyntien sijaan kääntäjä etsii tietoa internetistä ja sähköposti toimittaa viestit välittömästi vaikka maailman toiselle laidalle. Kääntäjien ammattikunnalle teknologia on internetin tiedonhakumahdollisuuksien lisäksi tuonut käännöstyökaluja, sähköisiä sanakirjoja ja sanastoja, joiden avulla työtä voi tehdä nopeammin. Kaiken kaikkiaan teknologinen kehitys on ollut kääntäjän ammatille niin merkittävää, että kääntäjän osaamista ei voi enää tarkastella ilman, että informaatioyhteiskunnan vaikutukset otetaan huomioon (Anderman & Rogers 2000: 63).

Teknologinen kehitys ei ole muuttanut vain sitä, miten kääntäjä työtään tekee, vaan se on muutenkin muokannut koko alaa. Tietotekniikka ja kaikki uudet sähköiset kommunikointivälineet ovat edesauttaneet käänösalan teollistumista, koska niiden myötä käännettävää materiaalia on tullut paljon lisää, työvälineet ovat kehittyneet niin, että suuria tietomääriä on helpompi käsitellä, ja alan käytännöt ovat yhdenmukaistuneet (Gouadec 2007: 296). Tietotekninen kehitys on muuttanut myös kääntäjän työnkuvaa ja kääntäjän saatetaan odottaa pystyvän sujuvasti käyttämään esimerkiksi grafiikka- ja tilasto-ohjelmia ja toimittamaan asiakkaalle painovalmiin lopputuotoksen (Kiraly 2000: 11).

Jotta kääntäjä pysyy mukana kehityksessä ja pystyy vastaamaan asiakkaiden vaatimuksiin, pitää hänellä olla käytössään asianmukaiset työkalut. Markkinoilla on useita käänösmuistityökaluja, joista osa on ilmaisia ja osa melko hintaviakin. Asiakkailla saattaa olla myös omia työkaluja tai ohjelmia, joita kääntäjän tulisi käyttää (Siikamäki 2009: 4). Kääntäjän on asiakaskuntansa perusteella arvioitava se, mihin työkaluihin hän investoi.

Yleiset työelämätaidot

Joissakin kääntäjän osaamisen kuvauksissa mainitaan kääntäjältä vaadittavan myös sellaisia taitoja kuin esimerkiksi viestintätaidot, kriittinen ajattelu, analysointikyky, tiimityötaitot ja sosiaaliset taidot. Tällaisia yleisiä työelämätaitoja tarvitaan monenlaisissa työtehtävissä (Ursin & Hyytinen 2010: 66), ei ainoastaan kääntäjän ammatissa. Korkeakoulusta valmistuneiden opiskelijoiden yleisiin taitoihin katsotaan kuuluvan esimerkiksi poikkitieteellinen ajattelukyky, suunnittelu, koordinointi, organisointi, ongelmanratkaisukyky, analyttinen ajattelu, oppimiskyky, kyky itsenäiseen työskentelyyn ja tiimityöskentelyyn (Vaatstra & de Vries 2007: 337).

2.3 Yhteenveto

Tämän tutkimuksen kirjallisuusaineiston kääntäjän osaamisen kuvauksissa useimmin esiintyvät kääntäjän taidot ovat siis kielitaito, teknologinen osaaminen, erikoisalojen osaaminen ja kyky työskennellä yhteistyössä

muiden kanssa. Kielitaitoon liittyy myös käännessuunta. Monet kääntäjän osaamisen kuvakset eivät erikseen mainitse käännessuuntaa, mutta esimerkiksi OPTIMALE-tutkimuksen (Toudic 2012) tulosten perusteella sen voidaan olettaa olevan olennainen asia Suomen kaltaisella pienellä kielialueella.

Kielitaidon lisäksi kääntäjän monet osaamisen kuvaukset korostavat sitä, että erikoisalojen osaaminen on kääntäjälle tärkeää. Osaamiskuvaukset eivät kuitenkaan oikeastaan määrittele sitä, mitä tämä kääntäjän erikoisalojen osaaminen käytännössä tarkoittaa. Kiraly (2000: 12) ja Gile (2009: 100) liittävät erikoisalojen osaamisen lähinnä siihen, että kääntäjä osaa hankkia käännöksen tekemiseen tarvittavat tiedot. Myös EMT (2009) painottaa erikoisalojen tietämyksen kuvauksessaan asiaankuuluvan tiedon hankkimiseen liittyvää osaamista. Gouadec (2007), PACTE (2003), Neubert (2000) ja OPTIMALE (Toudic 2012) mainitsevat erikoisalojen osaamisen olevan kääntäjälle olennainen taito, mutta eivät tarkemmin erittele mitä kääntäjän erikoisalaosaaminen pitää sisällään tai miten se ilmenee käytännössä.

Teknologinen osaaminen näyttäytyy kirjallisuusaineistossa etenkin käännessuistiohjelmien, sähköisten sanakirjojen ja sähköisten viestintävälineiden käytön hallitsemisena. Yleisiin työelämätaitoihin liittyen kääntäjän osaamiskuvauksissa mainitaan useimmiten kyky työskennellä yhteistyössä muiden kanssa.

3 Aineisto ja menetelmät

3.1 Tutkimusstrategia

Käännöstoimistojen näkemyksiä kääntäjän osaamisesta ei ole aiemmin laajasti tutkittu ja käännösteorian piirissä kääntäjältä vaadittavaa osaamista ei ole yksimielisesti määritelty. Tutkimus ei perustu hypoteesien testaamiseen, vaikka joitakin ennako-oletuksia onkin tunnistettavissa. Ennako-oletukset perustuvat tämän tutkimuksen kirjallisuuslähteisiin ja omiin kokemuksiini aloittelevana kääntäjänä.

Ennako-oletuksista vahvin on luonnollisestikin se, että kielitaito on aivan perustavaa laatua oleva osa kääntäjän osaamista. Käännössuuntaan liittyen oletuksena on, että vieraaseen kieleen päin kääntäminen ei ole mitenkään harvinaista. Kääntäjän erikoistumisen osalta ennako-oletus on se, että yleistekstien kääntäminen olisi olennaisempaa kuin syvä erikoistuminen.

Tutkimusstrategiaksi valikoitui laadullinen tutkimus, jonka avulla aiheesta saadaan mahdollisimman paljon tietoa. Tutkimuksen tavoite on kuvata kääntäjän olennaisinta osaamista käännöstoimiston näkökulmasta. Tutkimus siis on lähtökohtaisesti kuvaileva, joten määrällinen tutkimustapa ei senkään puolesta olisi soveltunut. Tutkimus toteutettiin haastattelututkimuksena.

3.2 Aineiston hankinta

Tutkimuskohteet

Tämän tutkimuksen tutkimuskohteina on kaksi käännöstoimistoa. Translatum Oy on teknisiin käännöksiin erikoistunut käännöstoimisto, jolla on toimistot Tampereen lisäksi Helsingissä ja Tallinnassa. Vuonna 2013 Translatum teki käännöksiä 153 kieliparille ja käännösprojekteja heillä on vuosittain noin

7 000. Noin 70 % Translatumin tekemistä käännöksistä on teknisiä käyttöohjeita, mutta Translatum kääntää myös muita tekstejä rakkauskirjeistä kaivinkonemanuaaleihin. Pääosa Translatumin asiakkaista on isoja suomalaisia yrityksiä teollisuudesta ja IT-alalta. Omia kääntäjiä on neljä, joiden lisäksi Translatum käyttää alihankkijoita. Translatumin toimitusjohtaja Risto Kuosmanen ei itse ole koulutukseltaan kääntäjä. Hän perusti Translatumin vuonna 1996. (Risto Kuosmasen haastattelu 29.1.2014.)

Käännöstoimisto Multidoc on osa kansallista painoketjua Multiprint Oy:tä. Multidocin päätoimipaikka on Tampereella. Myös Multidoc kääntää monenlaisia tekstejä: asiakaskuntaan kuuluu esimerkiksi julkishallintoa, teollisuuden yrityksiä, asianajotoimistoja, mainostoimistoja ja myös yksityishenkilöitä. Käännöstoimisto Multidocissa työskentelee noin kymmenen henkilöä. Omia kääntäjiä on muutama, mutta pääosin Multidoc käyttää alihankkijakääntäjiä. Multidocin toimistopäällikkö Hanna Helin antoi haastattelun. Hän on työskennellyt Multidocissa yhdeksän vuotta ja on koulutukseltaan saksan ja englannin kääntäjä. Uransa hän aloitti kääntäjänä, mutta vaihtoi melko pian projektipäälliköksi ja on nyt toiminut Multidocin toimistopäällikkönä seitsemisen vuotta. (Hanna Helinin haastattelu 7.2.2014.)

Aineiston kerääminen

Valmista aineistoa ei ollut käytettävissä, joten aineisto koottiin juuri tätä tutkimusta varten. Tutkimuksen luonne pro gradu -työnä, siihen käytettävissä olevat resurssit ja tutkimuksen toteuttamistapa olivat määräävinä tekijöinä tutkimuskohteiden lukumäärän rajaamisessa. Koska haastattelumenetelmällä saadaan runsaasti materiaalia, tutkimuskohteiden lukumääräksi rajattiin vähintään kaksi ja enintään kolme.

Aineiston keräämisen ensimmäinen vaihe oli löytää kaksi tai kolme käännöstoimistoa, jotka olisivat valmiita osallistumaan haastatteluun. Halukkaiden haastateltavien etsiminen rajattiin Suomen käännöstoimistojen liiton (SKTOL ry) jäsenyrityksiin. Käännöstoimistoja on Suomessa hyvin paljon, mutta moni käännösalan yritys työllistää vain sen perustajan, joten olisi

ollut vaikeaa tehokkaasti seuloa kaikista käännöstoimistoista tutkimukseen sopivat yritykset joille lähettää haastattelupyynnön. SKTOL suosittelee yksinyrittäjille Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton jäsenyyttä, joten SKTOL:n jäsenyritysten voi olettaa pääasiallisesti olevan käännöstoimistoja, jotka työllistävät useamman kuin vain yhden henkilön – myös alihankkijoita tai freelancer-kääntäjiä. Koska SKTOL:n (Suomen käännöstoimistojen liitto 2014) toiminta-ajatuksena on ”-- seurata ja edistää käännösalan kehitystä sekä parantaa käännöspalveluiden laatua, alan arvostusta ja yleisiä toimintaedellytyksiä”, on kohtuullista olettaa, että sen jäsenet suhtautuisivat melko positiivisesti tällaiseen tutkimukseen, jonka yksi lähtökohta on lähentää kääntäjäopiskelijoita ja työelämää toisiinsa.

Yksinyrittäjien poislukemisen lisäksi haastateltaviksi valikoituville käännöstoimistoille ei asetettu mitään esikriteerejä, jotka niiden pitäisi täyttää. Tutkimukseen käytettävissä oleva aika ja varat olivat kuitenkin rajalliset, joten aineiston hankinnassa pyrittiin mahdollisimman suureen tehokkuuteen niiden osalta. Näin ollen suunnitelma oli lähestyä mahdollisia haastateltavia yrityksiä maantieteellisen sijainnin perusteella niin, että ensin haastattelumahdollisuuksia kysellään Tampereella sijaitsevilta yrityksiltä, koska haastattelut Tampereella olisi logistisesti helpointa toteuttaa. Mikäli haastateltavia ei löytyisi Tampereelta, haastattelupyynnöt lähetettäisiin sopivan junamatkan päässä sijaitseville pääkaupunkiseudulla ja Turussa toimiville käännöstoimistoille.

SKTOL:n kahdestakymmenestä jäsenyrityksestä kolme toimii Tampereella. Kaikille kolmelle käännöstoimistolle lähetettiin haastattelupyynnön sähköpostitse 14.1.2014. Yksi yrityksistä ei ollut halukas antamaan haastattelua. Syyksi he ilmoittivat sen, että toimivat eri tavalla kuin perinteiset käännöstoimistot eivätkä sen vuoksi sovi tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuivat Translatum Oy ja Multidoc. Haastateltavat olivat Translatum Oy:n perustaja ja toimitusjohtaja Risto Kuosmanen ja Multidocin toimituspäällikkö Hanna Helin.

Yksilöhaastatteluina tehdyt haastattelut olivat teemahaastatteluja, joissa ei ollut tarkkoja etukäteen päätettyjä kysymyksiä, vaan haastateltavat saivat kertoa näkemyksiään aiheista hyvin vapaasti. Haastattelun runko koostui tietyistä teemoista, jotka oli valittu tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen perusteella. Haastatteluteemat olivat: työkielien osaaminen ja käännössuunta, erikoistuminen, työkaluosaaminen ja teknologian hallitseminen, tiimityöskentely ja muut yleiset työelämätaidot sekä kääntäjäkoulutus suhteessa työelämän vaatimuksiin. Ennakkoon valittujen teemojen lisäksi haastateltavilla oli mahdollisuus ottaa vapaasti esille mitä tahansa kääntäjän osaamiseen liittyviä asioita.

Henkilö- ja yritysesittelyjen jälkeen keskustelu tutkimuksen aiheesta eli kääntäjän osaamisesta aloitettiin kummassakin haastattelussa siten, että haastateltavaa pyydettiin kertomaan millainen on hyvä asiatekstikäntäjä. Tästä edettiin vapaamuotoisesti keskustellen haastattelun teemasta toiseen. Kummassakin haastattelussa käytiin läpi samat teemat, mutta käsittelyjärjestys ja kuhunkin teemaan käytetty aika vaihtelivat. Yleisistä työelämätaidoista keskusteltiin kummassakin haastattelussa viimeiseksi. Tähän teemaan liittyen haastateltavilla oli mahdollisuus ottaa esille mitä tahansa kääntäjälle tärkeäksi katsomiansa kompetensseja. Ainoastaan tiimityötaitoista kysyttiin erikseen, koska monissa tutkimuksen teoriataustan teksteissä tiimityötaitojen korostettiin olevan nykypäivänä välttämättömyys kääntäjälle.

Aineiston keräämismenetelmäksi valittu haastattelu osoittautui varsin sopivaksi tutkimuksen tavoitteisiin nähden. Haastateltavat kertoivat näkemyksiään avoimesti ja haastatteluaineistoa kertyi runsaasti, vaikka kumpikin haastattelu kesti alle tunnin. Kyselymenetelmällä aiheesta olisi saatu huomattavasti niukemmin tietoa. Myös haastattelun teemavalinnat osoittautuivat toimiviksi. Muutaman yleisten työelämätaidojen alle luokiteltavan kyvyn lisäksi haastatteluissa ei ilmennyt muita merkittäviä kääntäjän osaamisalueita, joita haastateltavat olisivat halunneet tuoda esiin.

Translatum Oy:n haastattelu tehtiin 29.1.2014 ja Multidoc:n haastattelu tehtiin 7.2.2014. Haastattelut olivat kestoiltaan 32 minuuttia (Risto Kuosmanen, Translatum Oy) ja 42 minuuttia (Hanna Helin, Multidoc). Haastattelut nauhoitettiin digisanelimella. Haastattelut litteroitiin erillisiksi Word-tiedostoiksi ja kumpikin litteroitu haastatteluteksti värikoodattiin eri väreillä. Tämän jälkeen haastattelut yhdistettiin yhdeksi dokumentiksi. Tämä tapahtui niin, että haastatteluteemojen otsikoiden alle kopioitiin kummastakin haastattelulitteroinnista kyseiseen teemaan liittyvä keskustelu. Tekstien värikoodaus varmisti tässä vaiheessa sen, että koko ajan oli selvää ja näkyvää mikä teksti oli mistäkin haastattelusta.

Haastattelut litteroitiin siinä muodossa, kuin ne nauhalla olivat, mutta tutkimukseen otettavia suoria lainauksia muokattiin hiukan vähemmän puhekielisiksi tekstin luettavuuden lisäämiseksi.

3.3 Aineiston analyysimenetelmät

Haastatteluaineiston analyysissä haastateltavien näkemyksiä verrataan kunkin teeman sisällä sekä toisiinsa että tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Tarkoituksena on löytää mahdolliset yhtäläisyydet tai ristiriitaisuudet haastateltavien näkemysten välillä ja toisaalta myös kartoittaa sitä, miten hyvin tutkimuksen kirjallisuusaineiston perusteella muodostettu käsitys kääntäjältä vaaditusta osaamisesta vastaa käytännön työelämän vaatimuksia, ja mitä sellaisia asioita haastatteluissa nousee esiin joita tutkimuksen kirjallisuusaineistossa ei mainita.

Teemavalinnat perustuvat tutkimuksen kirjallisuusaineistoon siten, että teemoiksi valittiin eri osaamiskuvauksissa useimmiten toistuvat kääntäjän kompetenssit, jotka ovat kääntäjän kielitaito ja käännösuunta, teknologinen osaaminen, erikoisalojen osaaminen ja yleiset työelämätaidot. Näiden lisäksi tutkimus pyrkii selvittämään sitä, miten hyvin kääntäjäkoulutus vastaa työelämän tämänhetkisiä vaatimuksia.

Aineiston analyysin rakenne on yhteneväinen haastatteluteemojen kanssa. Jotta haastateltavien oma ääni välittyisi tutkimuksessa mahdollisimman alkuperäisenä, tulee tutkimuksen aineiston esittelevä luku sisältämään paljon suoria lainauksia kummastakin haastattelusta. Näin käännoistimistojen edustajien näkemykset kääntäjiltä vaadittavasta osaamisesta välittyvät lukijalle mahdollisimman tarkasti ja toivottavasti myös mielenkiintoisesti. Suorien lainausten kohdalla käytetään merkintöjä HH (Hanna Helin) ja RK (Risto Kuosmanen), joiden perusteella lukija tietää kumman haastateltavan kommentti kyseinen lainaus on.

4 Käännöstoimistojen näkökulma kääntäjän osaamiseen

Tässä luvussa analysoin haastatteluaineiston ja esittelen haastattelussa esille tulleet näkemykset haastatteluteemoihin liittyen.

4.1 Kielitaito ja käännössuunta

Kummassakaan haastattelussa kielitaito ei ollut ensimmäinen asia, jonka haastateltavat nostivat esiin kun heitä pyydettiin kuvaamaan sitä, millainen on hyvä kääntäjä. Kumpikin haastateltava mainitsi ensimmäisenä kääntäjän erikoistumisen. Tämä saattaa kertoa siitä, että kielitaito on kääntäjän ammatissa niin perustavanlaatuisen edellytys, että se on jo itsestäänselvyys. Kenties siksi esimerkiksi Tao Youlan (2012: 291) ja Janet Fraser (2000: 53) eivät mainitse kielitaitoa lainkaan kääntäjän osaamista kuvatessaan.

Kääntäjän kielitaidon yksityiskohtainen analysointi rajattiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle ja kielitaitoa käsitellään vain yleisellä tasolla. Kielitaidon tarkan analysoinnin sijaan haastatteluiden tavoitteena oli selvittää miten yleistä vieraaseen kieleen kääntäminen on niissä käännöstoimistoissa, joissa haastateltavat työskentelevät, ja millaisia näkemyksiä haastateltavilla on kääntäjäkoulutuksesta valmistuneiden kielitaidon suhteen.

Haastateltavien mukaan maassamme käännetään tekstejä suomesta ruotsiin ja englantiin hyvinkin paljon. Hanna Helinin mukaan Suomessa tarve kääntää vieraaseen kieleen päin johtuu esimerkiksi siitä, että olemme lakisääteisesti kaksikielinen maa, mikä pitkälti selittää tarpeen kääntää suomesta ruotsiksi. Englantiin päin kääntämisen Hanna Helin kertoo olevan yleistä esimerkiksi teollisuudessa. Suomalaisissa teollisuusyrityksissä kirjoitetaan tuotedokumentaatio yleensä suomeksi, sillä tuotteen suunnitellut insinööri ei

välttämättä hallitse englantia niin hyvin, että pystyisi kääntämään käyttöohjeen itse. Mikäli kyseessä on vientituote, pitää dokumentaatio kääntää eri kielille ja tällaisissa tapauksissa lähdekielenä käytetään usein englantia ja harvemmin suomea. Tuotedokumentaatio käännetään ensin englanniksi ja siitä edelleen muille kielille. Teollisuusyritysten käännostarpeiden lisäksi Englantiin päin kääntäminen on nykyään hyvin yleistä myös Suomen julkishallinnossa.

Tietenkin myös julkishallinto kääntää yhä enemmän englanniksi kuin mitä aikaisemmin. Siihen on panostettu tosi paljon, että sivustot on englanniksi ja mahdollisimman paljon ohjeita, määräyksiä ja säädöksiä on englanniksi. (HH)

Hanna Helin mainitsee ainakin ruotsiin ja Englantiin päin käännettäessä käännettävää olevan enemmän kuin mihin suomea riittävän hyvin osaavia muiden kielten natiivipuhujia riittää, joten Suomessa tilanne on käytännössä usein se, että kääntäjä kääntää vieraaseen kieleen päin:

Ja valitettavasti vaan työelämä vaatii sen, että meidän on pakko kääntää niin päin. Koska se että me löydetään natiiveja ruotsalaisia, jotka sitten osaa suomea tarpeeksi hyvin, niin - - niitä ei vaan piisaa siihen niihin kaikkiin käännoksiin mitä meillä olisi. - - Venäjä ehkä poikkeus, ne on yleensä natiiveja venäläisiä, jotka kääntää venäjään päin. Mutta Englanti ja Ruotsi on sellaisia, mitä käännetään niin tolkuttoman paljon, että niihin täytyy olla sellaisia, joilla äidinkieli on kuitenkin suomi, mutta pystyy kääntämään sitten. (HH)

Vieraaseen kieleen päin kääntäminen on vaikeampaa kuin äidinkieleen päin kääntäminen ja tähän liittyen Hanna Helin näkikin alalle valmistuvien kääntäjien kielitaidossa parantamisen varaa. Sen lisäksi, että vieraille kielelle kääntäminen asettaa kääntäjän vieraan kielen taidolle vielä astetta kovempia vaatimuksia kuin äidinkieleen päin kääntäminen, mainitsee Hanna Helin työelämän nopean rytmin, joka lisää vaikeuskerrointa:

- - mitä olen huomannut, niin kun tulee koulutuksesta suoraan niin se englannin taso tai se ruotsin taso ei ole sillä tolalla, että sitä pystyisi tekemään vieraaseen kieleen päin. - - Että se on yleensä semmoinen mikä vaatii aika paljon totuttelua ja tietenkin myös se, että kun yliopistosta tulee, siellä on ehkä saanut käyttää käännoksiin vähän enemmän aikaa kuin mitä sitten työelämässä ihan oikeasti voi käyttää ja etenkin kun käännet siihen vieraaseen kieleen päin, mikä

on tietenkin hitaampaa kuin äidinkieleen päin kääntäminen, niin se aiheuttaa sitten monesti vähän paineita. (HH)

Alalle tulevaa kääntäjää saattaa siis odottaa yllätys, jos hän ei ole valmistautunut siihen, että käännoosuunta saattaakin hyvin usein olla äidinkielestä vieraaseen kieleen ja käännoštahti paljon kovempi kuin mihin kääntäjäopiskelija opintojensa aikana kenties ehtii tottua.

Vieraaseen kieleen päin käännettäessä käännosten hyväksyttävyyden varmistaminen on olennainen asia, ja molemmissa haastatelluissa käännostoimistoissa tekstit oikolukee kohdekieltä äidinkielenään puhuva oikolukija. Risto Kuosmasen mukaan jotain korjattavaa todennäköisesti aina löytyy, vaikka käännoksen olisi tehnyt kokenutkin kääntäjä.

Natiivi oikoluku vaaditaan kyllä. Yleisin meillä on just, että suomalainen kääntää englantiin ja sitten siinä on se natiivi oikoluku, että suurin osa käännoksistä tehdään siten. Kuitenkin taas niin natiiveja - no kyllä niitäkin löytyy... Mutta kyllä kokeneet kääntäjät pystyvät tekemään suhteellisen hyvää englantia, että ei siinä paljon tarvitse enää sen natiivin sitä muuttella. Mutta kyllä siinä aina on jotain, jotain sellaista mitä ei tiedä. (RK)

Käännoosalalle tulevien uusien kääntäjien työkielien hallinnasta kysyttäessä Risto Kuosmanen on sitä mieltä, että englannin ja ruotsin kielen taitavia kääntäjiä on hyvin tarjolla, mutta harvinaisempien kielten osalta taitavien kääntäjien löytyminen ei välttämättä ole aivan itsestään selvää.

No englantia on kyllä hyvällä tasolla. Mutta englantia alkaa olla jo alakoulussakin aika hyvällä tasolla, se on toi netti ja muut asiat mitkä siihen vaikuttaa kanssa. Englannin taito on parantunut paljon, mutta muiden kielten osalta... No ehkä niitä on vähän vaikea muita kieliä ala-asteelta, ylä-asteelta lukea. Enkku on hyvällä tasolla ja tietysti sitten ruotsi, että niihin löytyy kyllä kääntäjiä. (RK)

Tilastojen valossa näyttää siltä, että jos jo nyt on vaikea löytää hyviä kääntäjiä muille kuin englannille ja ruotsille, ei asia lähitulevaisuudessa tule juurikaan muuttumaan. Englanti on Suomen kouluissa ylivoimaisesti luetuin kieli ja

muiden kielten lukijoiden määrä on laskenut viimeisten viidentoista vuoden aikana.

Joulukuussa 2011 tehdyn Opetushallituksen tilannekatsauksen (Kangasvieri, Miettinen, Kukkohovi & Härmälä 2011: 9) mukaan englantia ja ruotsia ovat Suomen peruskoulussa luetuimmat vieraat kielet. Muiden kielten lukijoita on hyvin vähän.

Vuonna 2012 lukiokoulutuksen päättäneistä oli englantia opiskelleita 30 149 (99,7 prosenttia), ruotsia opiskelleita 27 719 (91,9 prosenttia), saksaa opiskelleita 6 961 (23 prosenttia), espanjaa opiskelleita 5 030 (16,64 prosenttia), ranskaa opiskelleita 4 968 (16,4 prosenttia), venäjää opiskelleita 2 415 (7,99 prosenttia) ja italiaa opiskelleita 917 (3,03 prosenttia) (Tilastokeskus 2013b). Muita kieliä kuin englantia ja ruotsia opiskellaan Suomen kouluissa tällä hetkellä siis verrattain vähän, ja näiden muiden kielten opinnot aloitetaan usein vasta lukiossa.

OPTIMALE-tutkimuksessa työnantajat kokivat kääntäjien äidinkielen taidossa olevan puutteita (Toudic 2012: 13). Haastateltavilta ei suoraan kysytty kääntäjien äidinkielen osaamisesta, vaan haastatteluteemana oli kääntäjien kielitaito sitä sen tarkemmin erittelemättä. Suuria huolenaiheita kääntäjien äidinkielen osaamisen suhteen haastateltavilla ei liene, sillä kääntäjien äidinkielen hallinta ei noussut haastatteluissa esiin lainkaan.

Tutkimuksen kirjallisuusaineistossa kielitaito mainittiin kaikissa kahdeksassa kääntäjän osaamisen kuvauksessa. Koska kielitaito on edellytys kääntäjän toimimiselle, ei ole mitenkään yllättävää, että haastatteluaineiston perusteella kielitaito on käännoistoimistonkin näkökulmasta katsottuna olennainen osa kääntäjän osaamista. Yllättävää on kuitenkin se, että se ei ollut ensimmäinen taito, jonka haastateltavat ottivat puheeksi kun he kuvailivat sitä, millainen heidän mielestään on hyvä kääntäjä.

Vieraaseen kieleen päin kääntäminen nousi haastatteluissa selkeästi esiin tärkeänä osana suomalaiselle käännoistoimistolle työskentelevän kääntäjän

osaamista. Kääntäjän osaamisen kuvaajista vain Gouadec (2007: 313) ja OPTIMALE-projekti (Toudic 2012: 7–8) tuovat selkeästi esiin sen, että kääntäjä saattaa kääntää paitsi äidinkieleensä päin myös vieraaseen kieleen päin.

Muissa kirjallisuusaineiston osaamisen kuvauksissa käännessuuntaa ei erikseen mainita. Neubert (2000: 4) puhuu yksinkertaisesti vain kielitaidosta. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (2014) puhuu kohdekielten osaamisesta, mikä ei tietenkään sulje pois vieraaseen kieleen päin kääntämistä. Myös Gile (2009: xxiv–xxvi) muotoilee omassa osaamisen kuvauksessaan asian niin, että kääntäjän kielitaidon on oltava hyvä niissä kielissä, joihin hän kääntää. PACTE (2003: 58) puhuu kyvystä viestiä kahdella kielellä, eikä EMT:nkään (2009: 5) kuvaus kääntäjän kielitaidosta määrittele kääntämisen tapahtuvan vain äidinkieleen päin. Kiralyn (2000: 13) kuvaus käännöskompetenssista (kyky tuottaa hyväksyttävä käänнос) ei sekään ota kantaa käännessuuntaan. Huomionarvoista on se, että yhdessäkään kirjallisuusaineiston osaamiskuvauksessa ei myöskään eksplisiittisesti määritellä kääntämisen tapahtuvan vain äidinkieleen päin.

Pokornin (2005) kritiikki länsimaisen käännöstieteen ylenkatseesta pieniä kieliä kohtaan voi olla perusteltua, mutta jos osaamiskuvauksessa ei ole otettu mitään kantaa käännessuuntaan, ei siitä voine aukottomasti päätellä mitään osaamiskuvauksen kirjoittajan näkemyksistä asian suhteen. Kirjoittaja saattaa olettaa käännessuunnan olevan normin mukainen ja vain äidinkieleen päin, mutta yhtä hyvin kirjoittajan lähtökohta voi olla, että käännöksiä tehdään myös vieraaseen kieleen päin.

Haastatteluaineiston perusteella, kuin myös Korpion (2007) sekä Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (2012) tutkimusten tuloksia tarkastellessa, on selvää, että vieraaseen kieleen päin kääntäminen ei ole Suomessa mitenkään harvinaista. Sama tilanne lienee myös muilla pienillä kielialueilla. Näin ollen olisi paikallaan, että tämä osaamisen osa-alue saisi osakseen hiukan enemmän huomiota kääntäjän osaamisen kuvauksissa. Jos vieraaseen kieleen päin kääntäminen sivuutetaan täysin tai asia ilmaistaan kenties

tarkoituksellisestikin hiukan epämääräisesti, jää osaamisen kuvaus hiukan vaillinaiseksi etenkin pienten kielialueiden näkökulmasta katsottuna.

Vieraaseen kieleen päin kääntävien kääntäjien tai vieraaseen kieleen päin tehtävien käännosten osuutta kaikista Suomessa tehtävistä käännoksista ei tämän tutkimuksen perusteella voi arvioida, koska haastatteluaineisto on kerätty vain kahdesta käännostoimistosta. Haastatteluaineisto tukee kuitenkin sitä käännosteoriassa esitettyä näkemystä, jonka mukaan pienillä kielialueilla vieraaseen kieleen päin kääntämiselle on suuri tarve (McAlester 2000: 229). Myös OPTIMALE-projektin (Toudic 2012: 7–8) tulokset ovat saman suuntaiset.

Kääntäjän kompetenssin yhteydessä mainitaan toisinaan myös kulttuurintuntemuksen tärkeys. Kääntäjän tulisi tuntea työkieliensä kulttuurit niin hyvin, että hän pystyy mukauttamaan käännoksensä kohdekulttuuriin sopivaksi. Kulttuurintuntemusta sivuttiin toisen haastateltavan kanssa. Hanna Helinin mukaan kulttuurintuntemus ei asiatekstikäntäjän työssä ole välttämättä kovinkaan olennaista. Asian tärkeys riippuu pitkälti siitä, millaista tekstiä kääntäjä kääntää. Käyttöohjeita tai julkishallinnon tekstejä käännettäessä ei kulttuurintuntemus ole ratkaisevassa roolissa. Toisaalta taas esimerkiksi matkailuesitteitä tai mainosmateriaalia käännettäessä on kääntäjän otettava kohdeyleisö taiten huomioon, jotta sanoma saadaan perille toivotulla tavalla:

Saksalaisia esimerkiksi viehättää ihan toiset asiat kuin englantilaisia. Että kyllä se siinä korostuu, mutta teknisellä, julkishallinnon puolella ei oikeastaan. (HH)

Hanna Helin korostaa tässä yhteydessä nykykielen tuntemisen tärkeyttä. Kääntäjä saattaa Helinin mukaan ajatella jo osaavansa kielen, mutta unohtaa päivittää osaamistaan:

Ehkä etenkin näissä matkailumainosteksteissä, että se kieli on sellaista elävää, että siinä käytetään niitä idiomeja ja käytetään sitä kieltä mitä siellä maassa sillä hetkellä käytetään. Monesti mekin saadaan sellaisia käännoksiä, jotka on käännetty suomesta

saksaksi, mutta se on vanhahtavaa saksaa ja se on sitten tosi hankalaa, että jos se on semmoista ettei siinä ole enää sitä nykypäivän touchia... Siinä ei kyllä asiakas ole kovin tyytyväinen, totta kai ne haluaa, että se kieli on sellaista mitä oikeasti, aidosti puhutaan. (HH)

Kieli muuttuu koko ajan, eikä muutosten huomaaminen ole helppoa mikäli yhteyksiä kohdekulttuurin maahan ei ole. Ihanteellista varmasti olisikin, että kääntäjä ylläpitäisi kielitaitoaan viettämällä aikaa sellaisessa maassa, jossa hänen työkieltään puhutaan. Nykykielen osaamisen ylläpito ei välttämättä ole helppoa, mutta Helin suosittelee, että kääntäjä päivittäisi kielitaitoaan ainakin lehtiä lukemalla ja televisiota katsomalla.

4.2 Erikoisalojen osaaminen

Yksi tämän tutkimuksen tavoitteista on selvittää, onko kääntäjän erikoistuminen jonkin tietyn erikoisalan kääntäjäksi olennaista käännöstoimiston näkökulmasta katsottuna.

Mielenkiintoista on se, että kun haastateltavia aivan haastattelun alussa pyydetään kuvailemaan millainen heidän mielestään on hyvä asiatekstikäntäjä, on kääntäjän erikoistuminen ensimmäinen asia, jonka kumpikin ottaa esiin:

Hyvin useinhan kääntäjä entistä enemmän keskittyy tavallaan pienempään alueeseen, eli sitä erikoistutaan entistä enemmän. Ja se onkin ihan hyvä, sillä silloin tietämys siitä tietystä kapeasta sektorista on hyvä. Ja sille riittää töitä, että kyllähän toki sellaisia yleiskääntäjiäkin on ja niitäkin tarvitaan, mutta entistä enemmän on niin, että melkein tietyt kääntäjät tiettyihin aihepiireihin ja tietylle kielelle tietenkin. (RK)

Meillä on tietenkin aina toiveena, että kääntäjä olisi ensinnäkin erikoistunut jollekin alalle. Aina kääntäjä ei ole pystynyt sitä tekemään, eikä se aina ole suotavaakaan. Meillä on myös sellaisia ns. yleiskääntäjiä, jotka pystyy tekemään todella monelta alalta tekstejä, mutta tietenkin sitten kun puhutaan julkishallinnon teksteistä, niin silloin toivotaan, että kääntäjä on mahdollisimman pitkälle erikoistunut ja on hyvin syvällä siinä omassa osa-

alueessaan, että löytyy sitä substanssiosaamista. Sitä ei välttämättä kaikkiin käännostoimeksiintoihin kaivata, eikä pyydetäkään. Mutta sitten tietyt on semmoisia, että siinä täytyy olla sitä osaamista siellä taustallakin, että pelkkä kieli ja kääntämisen osaaminen ei välttämättä riitä. (HH)

Voisi olettaa, että erikoisalan tuntemus on kääntäjälle tärkeää, mutta samalla voisi ajatella niin, että Suomen kokoisessa maassa erikoisalojen käännoksiä ei ehkä tarvita ylettömän paljon, jolloin kapealle alalle erikoistuneelle kääntäjälle ei kenties riitä erikoisalan käännostöitä niin paljon, että ne työllistäisivät hänet täysin.

Risto Kuosmanen kuitenkin kumoaa tämän oletukseni, sillä hän kertoo erikoisaloilla töitä riittävän kääntäjille:

Sanotaan esimerkiksi lääketiede, jos siihen erikoistuu ja siinä on hyvä, niin kyllä hyvinkin riittää. Siinä on käännoksiä paljon ja ne on semmoisia tekstejä, että se pitää tosiaan olla erikoistunut siihen. Kun niitä ei ymmärrä suomeksikaan mitä tuoteselosteessa lukee - - Mutta niille, esimerkiksi, kyllä hyvinkin löytyy töitä ja sitten tekniikassa on tiettyjä osa-alueita - - esimerkiksi kaivosteollisuus on tietysti yks mutta se on ehkä sillä rajoilla, koska - - semmoiset kääntäjät jotka sitä tekee, tekee myös paljon muuta. Että se menee ehkä sen yleisen tekniikan puolelle, mutta sitten militääritekniikka on yksi kanssa mikä on ihan täysin oma alansa ja EU-tekstit on tietysti yksi. Että ne on kanssa oma terminologiansa. (RK)

Johonkin tiettyyn alaan erikoistuneen kääntäjän on tärkeää löytää sellainen erikoisala, jossa töitä on paljon, mutta toisaalta Risto Kuosmanen korostaa, että myös erikoistuneen kääntäjän on oltava valmis kääntämään yleistekstejä:

Että kyllä niitä riittää, mutta toki siinä täytyy katsoa semmoinen ala missä töitä on, että ei sitten välttämättä hyvinkin pienellä - - pitää löytää se tasapaino sen suhteen, että on tietty erikoisala, mutta sitten pystyy myös tiettyjä yleistekstejä kääntämään. (RK)

Hanna Helin on samoilla linjoilla, sillä yksi käännostoimisto ei välttämättä pysty jatkuvasti tarjoamaan kääntäjälle jonkin tietyn erikoisalan käännoksiä tehtäväksi. Hänen mukaansa käännostoimiston toiveena on aina löytää

erikoisalojen toimeksiantoihin juuri siihen alaan erikoistuneita kääntäjiä. Tosiasia on kuitenkin se, että erikoisalojen toimeksiantoja on sen verran vähän, että käännöstoimisto ei pysty tarjoamaan erikoistuneille kääntäjille niin paljon töitä heidän erikoisalaltaan, että kääntäjä työllistyisi siinä jatkuvasti:

- - silloin täytyy pystyä ottamaan sieltä laidoiltakin, että pystyy työllistämään itsensä. Sehän se ideaalitapaus itse asiassa on, että löytyy se tietyn kapean alan erikoisosaaminen, että pystyy niitä tekstejä ottamaan, mutta pystyy myös sitten vähän laajentamaan sitä. Jos puhutaan vaikka lääketieteestä, niin sehän on niin valtava kenttä, että sieltä löytyy vaikka mitä. Kovin kapealle alalle siellä ei voi lähteä erikoistumaan, koska se ei vaan kannata ihan työllistymisen kannalta, sitten se on yks puolessa vuodessa, niin sillä ei vielä elätä itseään. (HH)

Kääntäjäkoulutuksesta juuri valmistunut filosofian maisteri ei välttämättä tunne itseään minkään alan varsinaiseksi erikoisosaajaksi, etenkin jos hänen tutkintoonsa ei sisälly opintoja muilta aloilta kuin kieli- ja käännöstieteistä. Jollei kääntäjä yliopistosta valmistuttuaan ole jotenkin jo onnistunut hankkimaan erikoisalan tietämystä, voisi olettaa, että todennäköisin reitti erikoisosaajaksi on se, että työ opettaa tekijäänsä. Risto Kuosmanen vahvistaa tämän olettamuksen todeksi:

Kyllä se oikeastaan työn kautta tulee. Toki siinä voi itsekkin opiskella ja tavallaan omien harrastusten ja muiden kautta ja miten paljon sitä tietoa itse hakee. (RK)

Hanna Helinin mukaan erikoistuminen on mahdollista joko pitkän työkokemuksen tai erikoisalan koulutuksen kautta:

Jos katsotaan syvää erikoistumista, niin ne on ehkä ne lääketieteelliset teksti, lakitekstit, ne vaatii sitä, että kääntäjä on tosissaan sisällä siinä alassa, joko on kääntänyt niitä niin monta vuotta, että on sitä kautta hankkinut sen kokemuksen, tai sitten on sitä ihan tosissaan koulutuksenkin kautta sitä substanssiosaamista, että on lääketieteellinen koulutus tai lakitieteen koulutus, että jompikumpi. Että mä en näe, että sitä pystyy millään muulla tavalla hankkimaan. (HH)

Haastatteluvastausten perusteella vastavalmistunut kääntäjä voi pyrkiä erikoistumaan johonkin tiettyyn alaan joko kyseisen erikoisalan käännöksiä

tarpeeksi pitkään tekemällä, hyödyntämällä harrastusten kautta kertynyttä osaamistaan, tai hankkimalla erikoisalaan liittyvää koulutusta. Erikoisalan hallitseminen ei käy kääntäjältä käden käänteessä, vaan vaatii pitkän ajan. Hanna Helin mainitsee myös sen, että erikoistumisen edellytys on se, että kääntäjällä on mahdollisuus erikoistua. Kaikki kääntäjät eivät erikoistu koskaan ja kääntäjän erikoisalaosaamisen painottamisesta huolimatta Hanna Helin toteaaakin, että myös eri alojen yleistekstien kääntäjänä voi työllistyä.

Vastavalmistuneen kääntäjän ei siis kannattane huolestua, vaikka erikoisalaa ei heti työelämään hakeutuessa ole hallussa, koska yleisosaaajiakin tarvitaan. Kuten työelämässä monesti saattaa käydä, voi kääntäjänkin erikoistuminen johonkin tiettyyn alaan olla määrätietoisien suunnittelun sijasta myös täysin sattuman kauppaa ja seuraus siitä, että jossain vaiheessa kääntäjän uraa vain sattui tulemaan jonkin tietyn alan töitä tehtäväksi.

Haastatteluvastauksien perusteella vaikuttaa siltä, että olettamus yleistekstien kääntäjien suuremmasta tarpeesta ei pidä paikkaansa, vaan käännöstoimiston näkökulmasta katsottuna kääntäjän on suotavaa olla erikoistunut johonkin tiettyyn alaan. Tosin olettamustani voisi kritisoida siitä, että ajattelin asiaa liiaksi kääntäjän näkökulmasta, enkä niinkään käännöstoimiston.

Kääntäjän itsensä kannalta tärkeintä lienee se, että töitä riittää ja toimeentulo on turvattu. Erikoistuminen ei välttämättä ole kääntäjän tärkein keino edistää työllistymistään, mikäli erikoisalalla ei töitä ole tarjolla yllin kyllin. Freelancerina toimiva kääntäjä voi tietenkin pyrkiä parantamaan työllistymistään erikoisalojen kääntäjänä myös siten, että hän hankkii itselleen mahdollisimman paljon toimeksiantajia ja kontakteja, joiden kautta hänen on mahdollista saada enemmän erikoisalojen käännöksiä tehtäväkseen.

Käännöstoimiston etu puolestaan on tietenkin se, että he löytävät käännöksille juuri kyseiseen alaan erikoistuneen tekijän. Erikoistuminen on haastatteluaineiston perusteella hyväksi sekä kääntäjälle että

käännöstoimistolle, mutta kääntäjän on kuitenkin oltava valmis kääntämään myös yleistekstejä.

Kuusi kahdeksasta tämän tutkimuksen kirjallisuusaineiston kääntäjän osaamisen kuvauksesta mainitsee erikoisalojen osaamisen olevan olennainen kääntäjän taito. Haastatteluissa erikoistuminen nousi esille poikkeuksellisen vahvasti, sillä se oli kummassakin haastattelussa haastateltavien spontaanisti ensimmäisenä mainitsema hyvän kääntäjän ominaisuus. Haastatteluaineiston perusteella erikoisalojen osaaminen näyttyy siis hyvin tärkeänä, kun taas kirjallisuusaineiston osaamiskuvauksissa sillä ei ole aivan samaa painoarvoa. Se mainitaan harvemmin kuin kielitaito ja yhtä usein kuin teknologinen osaaminen.

Kirjallisuusaineistossa ei mitenkään selkeästi määritellä sitä, mitä erikoisalojen osaaminen tarkalleen ottaen on. Tähän kysymykseen ei pureuduttu myöskään haastatteluissa, vaan keskustelun aiheena oli se, onko käännöstoimiston mielestä tärkeää, että kääntäjällä on jokin erikoisala.

4.3 Teknologinen osaaminen

Tässä tutkimuksessa pyrin selvittämään sitä, miten merkittävässä roolissa eri käännösmuistiohjelmien ja muiden työkalujen osaaminen käännöstoimistojen mielestä on, ja millaisia ohjelmia ja työkaluja kääntäjän tulisi osata käyttää.

Molemmat haastattelut vahvistavat paikkansapitäväksi sen oletuksen, että kääntäjän on hallittava sujuva tietoteknisten apuvälineiden käyttö. Käännösmuistiohjelmat ovat kääntäjän työssä olennainen työkalu, kuten Hanna Helin haastattelussa toteaa:

- - kyllä mekin kaikki kääntäjät mitkä meille uusina tulee, niin kyllä me ne koulutetaan jollain tasolla käännösmuistiohjelmiin, mutta kyllä ne periaatteet täytyy olla hallussa. Täytyy muutenkin olla semmoinen, että on tietokoneiden kanssa kotonaan, että jos niitä pelkää tai pelkää jostaista virheilmoitusta mikä tulee, niin siinä voi

tulla vähän hankaluuksia siinä käytännön työssä. Mutta siis käännösmuistisovellukset ehdottomasti täytyy olla hallussa. Jos ei nyt välttämättä jokaista yksittäistä, mutta se että millä logiikalla siellä työskennellään, miten se käytännön työ siellä menee. Nehän on aika samanlaisia ne käyttöliittymät, ettei ne ihan kauheasti vaihtele. (HH)

Auktorisoituja käännöksiä lukuun ottamatta kaikki käännökset tehdään Hanna Helinin mukaan käännösmuistiohjelmia käyttäen. Käännösmuistiohjelmaa on markkinoilla monia, eikä freelancer-kääntäjä aina voi itse valita mitä niistä työssään käyttää. Risto Kuosmanen kertoo, että Translatumilla on valikoimassa viisi erilaista käännösmuistiohjelmia sen mukaan, mikä asiakas on kyseessä. Hanna Helin mainitsee Multidocin käyttävän memoQ:ta, jollei asiakas muuta vaadi. Asiakkailla ei hänen mukaansa yleensä ole käytössään käännösmuistiohjelmia, vaikka poikkeuksiakin tähän löytyy. Yleensä yrityksen ei ole järkevää investoida käännösmuistiohjelmaan, koska kääntäminen ei ole yrityksen olennaisinta toimintaa. Jotkut yritysasiakkaat haluavat hallinnoida käännösmuisteja ja näin ollen heillä käännösmuistiohjelma on myös omassa käytössään, jolloin käännöstoimisto käyttää samaa ohjelmaa.

Hanna Helinin tavoin myös Risto Kuosmanen sanoo, että käännösmuistiohjelmat eivät eroa toisistaan mitenkään radikaalisti, vaan samat periaatteet pätevät eri ohjelmiin. Käännösalalla eniten käytetyimpiin käännösmuistiohjelmiin kuuluu SDL Trados, joka kuitenkin on Risto Kuosmanen mukaan menettämässä asemaansa uudemmille kilpailijoille, kuten esimerkiksi memoQ ja MemSource:

[Trados] on oikeastaan se mikä on oikeastaan standardi tällä alalla. Tosin se on nyt pikkuisen onneksi jäämässä pois, että on tullut uusia kilpailijoita, jotka sitä syrjäyttää. Se on tämä lisenssipolitiikka, siinä tulee kerran vuodessa suunnilleen päivitys ja taas pitäisi maksaa lisenssi. Sanotaanko, että isoimmat tekniset ongelmat noissa käännöksissä aiheutuu justiin Tradoksesta ja... siinä tulee sitten fonttien kanssa ongelmia tai muissa, - - nämä uudemmat ohjelmat memoQ ja MemSource toimii paljon joustavammin ja sitten ne toimii myös suoraan pilvipalveluiden alla. - - Tradoksella pääsee tällä hetkellä pitkälle, mutta sitten taas kyllä minä sanoisin, että nämä MemSource ja memoQ, niin kyllä ne jo melkein alkaa olemaan näillä pääkääntäjillä käytössä. (RK)

Risto Kuosmanen nostaa esiin myös sen, että vaikka käännösmuistiohjelmat ovat tärkein kääntäjän käytännön työkalu, tulisi kääntäjän hallita myös taitto-ohjelmien peruskäyttö. Vielä paremmin taitto-ohjelmat tulee hallita, mikäli kääntäjä ei tee töitä käännöstoimistolle, vaan suoraan asiakkaille. Tämän tutkimuksen rajauksen mukaisesti tarkastelun kohteena on vain käännöstoimistolle töitä tekevän kääntäjän tärkeimmät osaamisalueet, mutta koska tämä saattaa olla arvokasta tietoa uraansa aloitteleville kääntäjille, niin mainittakoon tässä yhteydessä myös Risto Kuosmanen kommentti taitto-ohjelmiin liittyen:

Jos haluaa tehdä suoraan töitä asiakkaalle, niin silloin ne pitäisi hallita ja silloin ne pitäisi myös olla. Koska monet asiakkaat on myös oppineet olettaamaan sen, että jos ne vaikka lähettää InDesign -tiedoston, niin sä saat takaisin sen InDesign -tiedoston käännettynä. Tai painovalmiina pdf:nä, että se taitto yhdistyy siihen käännökseen. Mutta kyllä käännöstoimisto yleensä tekee sen, mutta jos teet suoraan asiakkaalle, niin kyllä sulla silloin täytyisi olla ne työkalut. (RK)

Käännösmuistin ja taitto-ohjelmien lisäksi haastateltavat mainitsevat myös muita kääntäjälle olennaisia työkaluja. Konekäännösten käyttäminen ja niiden jälkieditointi on Hanna Helinin mukaan vähitellen yleistymässä. Vaikka konekäännökset ja niiden laatu herättävät paljon epäilyksiä ja jopa vastustusta kääntäjien ammattikunnan keskuudessa, olisi kääntäjän hyvä seurata mitä alalla konekäännösten suhteen tapahtuu. Tällä hetkellä konekäännöksiä ei Suomessa vielä juurikaan käytetä, mutta tulevaisuudessa tilanne voi olla toinen.

On vahvasti tulossa - - mitä on seurannut foorumeita ja uutislehtisiä, niin tuntuu että joka paikasta tulee konekäännös vastaan, että kyllä se on oikeasti tulossa. Mutta aina kun suomi on yksi niistä kielistä, niin se on vaikeaa. Silloin kun puhutaan esimerkiksi saksasta ja englannista, niin kyllähän konekäännös on ihan toisella tasolla kuin esimerkiksi suomi-englanti. Mutta kyllä se on tulossa, täällähän nyt Suomessakin muutama toimija kehittää konekäännösohjelmia nimenomaan suomen pohjalta. Kyllä mä näkisin, että kun mennään viitisen vuotta eteenpäin, niin kyllä se on jo huomattavasti isommalla käyttöasteella mitä nyt. (HH)

Myös Risto Kuosmanen mainitsee haastattelussa konekäännökset ja sanoo käännösprojektien määrän rajun kasvun olevan yksi syy konekäännösten yleistymiseen:

Tietysti tämä tekniikkatouhu että automatisoituu ja paljon mitä puhutaan konekäännöksistä. Mutta se on yksi työkalu lisää. Että ei se tavallaan se kääntäjän työ tule loppumaan... [Kites-seminaarissa] arvio on, että 16 miljardia olisi tänä vuonna käännösprojektit Euroopan laajuisesti, mutta 2015 olisi 33 miljardia. Eli [määrä] tuplaantuu ja se on semmoinen määrä, että sitä ei kääntäjät pysty enää tuottamaan. Siihen tarvitaankin avuksi jo konekäännöstä ja muuta. - - että kääntäjän työ niin jotkut erikoistuu - - konekäännöksen editointiin ja se on niin kuin yksi työkalu siinä lisää. - - että kyllä kääntäjää tarvitaan edelleen. (RK)

Käännösprojektien määrän kasvun lisäksi kiinnostus konekäännöksiä kohtaan kasvaa, koska niistä haetaan apua kustannussäästöjen aikaansaamiseksi ja tehokkuuden kasvattamiseksi. Hanna Helinin mukaan konekäännösten hyödyntäminen ei välttämättä ole kääntäjälle mitenkään yksinkertaista, vaan kääntäjän pitää osata sovittaa työtapansa siten, että tavoitellut säästöt ja tehokkuus toteutuvat. Konekäännöstä ei koskaan ole tarkoitus käyttää aivan sellaisenaan, vaan se pitää editoida. Jälkieditointi ei kuitenkaan ole samanlaista kuin tekstin kääntäminen alusta pitäen, joten kääntäjän täytyy opetella miten konekäännöstä editoidaan. Muuten vaarana on se, että konekäännösten käyttämisellä tavoitellut edut jäävät saavuttamatta:

- - kun se pointti siinä on se, että haetaan kustannussäästöä ja haetaan tehokkuutta, ajankäytön hallintaa. Niin jos sä teet ensin konekäännöksen ja sitten kääntäjä käyttää siihen yhtä paljon aikaa sen editoimiseen kuin se olisi käyttänyt sen kääntämiseen, niin ne hyödyt häviää. Että sehän on monesti vastavalmistuneelle kääntäjälle muutenkin vaikeaa, että joutuu päästämään siitä tekstistä joskus eikä sitä voikaan hinkata ja viilata ihan jokaiseen pilkkuun asti, saati sitten kun editoidaan konekäännöstä. Siinä pitää selvittää tosi tosi pienellä editoinnilla, jotta saadaan oikeasti ne kustannussäästöt käytettyä. Sen mä näen ehkä siinä haasteena siinä laajemmassa käyttöönnotossa. (HH)

Kumpikaan haastateltava ei näe olemassa olevan sellaista uhkaa, että konekäännökset tekevät kääntäjät työttömäksi. Kääntäjien olisikin kenties hyvä tarkistaa asenteitaan konekäännöksiä kohtaan. Konekäännösten täydellisen tyrmäämisen sijaan kääntäjien pitäisi olla valmiita opettelemaan uudenlainen työtapa, jossa konekäännös ei olekaan käyttökeltontonta roskaa, vaan editoitavaa raakatekstiä, josta kääntäjä yrittää hyödyntää mahdollisimman paljon ja tehdä vain mahdollisimman pieniä ja nopeita muutoksia:

Mä näen sen niin, että siinä lähtee siitä käännöstyöstä se bulkkityö, että ei tarvitse enää joka ikistä lausetta naputella, että konekäännös antaa jonkun ehdotuksen ja sitten katsot onko se ok vai ei. Kääntäjä pystyy käyttämään siinä paljon enemmän sitä asiantuntemustaan, että stilisoi sitä tekstiä. Mieltii kohderyhmää, mieltii kenelle se on menossa ja miten sen kuuluu juosta. Sehän vapauttaa kääntäjää. Se on enemmänkin se ehkä lähtökohta mistä me lähdetään konekäännöstä katselemaan, eikä niinkään peikkona. Se joka tapauksessa tulee, se nyt vaan täytyy ottaa. Mutta se vaatii tosiaan asennemuutoksen. (HH)

Käännösmuistiohjelmien ja konekäännösten lisäksi Risto Kuosmanen otti haastattelussa esille rakenteisen dokumentaation ja Simplified Technical English -standardin asioina, jotka olisivat kääntäjän työkalupakissa tärkeitä. Simplified Technical English voisi teemallisesti kuulua paremminkin kääntäjän kielitaidon yhteyteen, mutta koska se tuli esiin haastattelun teknologista osaamista koskevassa osuudessa niin käsittelem sen tässä yhteydessä.

Rakenteinen dokumentaatio tarkoittaa sitä, että dokumentin ulkoasun sijaan hallitaan sen rakennetta ja sisältöä (Wium Lie & Saarela (s.a.). Mikäli yritys tuottaa paljon dokumentaatiota ja eritoten jos samoja tekstejä käytetään monissa eri dokumenteissa ja julkaisukanavissa, voi rakenteisesta dokumentaatiosta olla moniakkin hyötyjä. Rakenteinen dokumentaatio auttaa yritystä hallitsemaan tietosisältöjä ja edesauttaa dokumentaation yhtenäisyyttä (Multiprint Oy / Multidoc s.a.). Tekstejä ei tarvitse tuottaa moneen kertaan, vaikka niitä käytettäisiin useissa yhteyksissä, ja kun tekstiin

tulee muutoksia, vain muuttuneet osat käännetään koko tekstin sijaan (Kuosmanen 21.1.2014).

Simplified Technical English puolestaan on aikoinaan ilmailualan kehittämä yksinkertaistettu kieli dokumentaation kirjoittamiseen. Yksinkertaistaminen perustuu kirjoitussääntöihin ja rajoitettuun määrään sallittuja sanoja. Kirjoitussääntöjä on noin 60 ja ne säätelevät esimerkiksi lauseiden pituuksia ja tyyliä. Käytettäviä avainsanoja on noin 860, minkä lisäksi sallitaan yrityskohtaiset termit ja verbit. (Chiarello & Knezevic 2013: 38.) Simplified Technical English ei ainoastaan minimoi väärinymmärrysten mahdollisuuden teknisessä dokumentaatiossa, vaan auttaa yritystä myös tehostamaan toimintaansa ja laskemaan dokumentaation tuottamisen ja kääntämisen kustannuksia. Risto Kuosmanen herättelee kääntäjäopiskelijoita huomaamaan sen, että rakenteinen dokumentaatio ja Simplified Technical English ovat tärkeitä taitoja:

Miten esimerkiksi rakenteellista dokumentaatiota käydään läpi? Ja sitten yks olennainen Simplified Technical English, tämä STE-standardi. - - Ei pysty ymmärtämään väärin sitä, käyttöturvallisuus paranee ja käännöskustannukset laskee keskimäärin 30 %. Se on iso säästö isolla yrityksellä. Jos kustannukset on miljoonan luokkaa, niin 30 % pois siitä ... Se on semmoinen mikä leviää nyt Suomessa, eli isot yritykset alkaa entistä enemmän uusia käyttö[ohjeita] tekemään sen mukaisesti. Että se on semmoinen yksi mikä, jos haluaa erottautua joukosta ja saada töitä, niin rakenteinen dokumentaatio ja tämä STE, niin sen omaksuminen on aika kova sana. Niitä on aika vähän niitä kääntäjiä jotka pystyy sitä tekemään. (RK)

Kääntäjän peloton suhtautuminen tietotekniikkaan ja teknologiaan on tarpeen myös silloin, kun käännös pitää tehdä suoraan jonkin ohjelmiston koodiin:

- - sekin tekninen tietämys, että mitä kaikkea voi tulla vastaan. Esimerkiksi ohjelmistokäännöksissä tehdään käännös suoraan koodin sekaan, niin se vaatii sitä tietämystä. - - Se on semmoinen oma erikoisala kanssa. (RK)

Kääntäjän osaamisen kuvauksissa teknologinen osaaminen mainitaan kuudessa tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kahdeksasta osaamiskuvauksesta. Teknologisella osaamisella tarkoitetaan kirjallisuusaineistossa käännosmuistiohjelmien, sähköisten sanakirjojen, korpusten ja sähköisten tietolähteiden sujuvaa hyödyntämistä. Haastatteluaineiston perusteella kääntäjän teknologinen osaaminen on tärkeä asia myös käännostoimistolle, ja erityisen olennaista on se, että käännostoimistolle työskentelevä kääntäjä hallitsee käännosmuistiohjelmien käytön.

Haastatteluaineistossa konekäännösten jälkieditointi korostui vahvasti sellaisena osaamisena, jonka kysyntä käännosalalla on kasvamaan päin. Tutkimuksen kirjallisuusaineisto ei kuitenkaan lainkaan mainitse konekäännösten editointia kääntäjän osaamista kuvatessaan. Tämä selittynee osittain sillä, että tutkimuksen kirjallisuusaineiston on kirjoitettu aikana, jolloin konekäännökset eivät vielä olleet niin pinnalla kuin nyt. Vaikka konekäännöksiä on kehitetty jo kymmeniä vuosia, vasta viime aikoina tällä saralla on tapahtunut niin huomattavaa edistystä, että konekäännösten merkitys käännosalalle on kasvanut.

4.4 Yleiset työelämätaidot

Kielitaidon, teknologisen osaamisen ja erikoisalojen osaamisen lisäksi kääntäjällä täytyy olla kyky käyttää osaamistaan työssään järkevällä tavalla ja muutenkin pystyä toimimaan työelämässä. Tämän tutkimuksen tarkoitus on kuitenkin kuvata vain kääntäjän olennaisinta osaamista käännostoimiston näkökulmasta, joten tutkimus ei pyri selvittämään kaikkia kääntäjän ammatissa toimimisen kannalta olennaisia työelämätaitoja. Jos asiaa tarkasteltaisiin kääntäjän näkökulmasta, voisi kuvaus tarvittavasta osaamisesta sisältää paljon muitakin taitoja.

Yksi haastattelun teemoista oli yleiset työelämätaidot, jonka yhteydessä erikseen kysyttiin haastateltavien näkemyksiä tiimityötaitojen tärkeydestä, joka selvästi nousi esille monessa kääntäjän kompetenssia käsittelevässä käännöstieteen tekstissä. Risto Kuosmanen kertoo, että käännöstoimistolle töitä tekevä kääntäjä voi hyvinkin tehdä työtään yksin omassa kammiossaan:

Se on ihan miten kukin itse haluaa, että kyllä meillä semmoisia erakkojakin on, jotka tekee siellä omassa kammiossaan työtä ja tekee hyvää työtä. Mutta yleisimmin se on niin, että sen käännösprojektin tekee yksi henkilö. Totta kai siinä on sitten oikolukijat, taittajat ja muuta mitä siihen tarvitaan, mutta aina se kuitenkin on lopputuloksen kannalta yhtenäisempi jos on yhden henkilön tekemä. Mutta toki joskus isoissa projekteissa - - joudutaan jakamaan useammalle kääntäjälle, että silloin se on se tiimityöskentely, mutta senkin pystyy tekemään netin kautta ja pilvestä. (RK)

Siitä huolimatta kääntäjällä on oltava kyky toimia yhteistyössä muiden kanssa, vaikka yhteistyö olisikin virtuaalista eikä fyysiseen läsnäoloon perustuvaa. Käännöstoimistolle työskentelevä kääntäjä on osa sitä kokonaisuutta, jonka muodostavat kääntäjä, käännöstoimisto ja käännöstoimistolta käännöksen tilannut asiakas. Vaikka kääntäjä tekeekin työnsä yksin, ei hän ole ainoa käännösprojektissa työskentelevä, vaan käännöksen toimittaminen loppuasiakkaalle vaatii tiimityötä.

Käännöstoimiston puolelta käännösprojektissa on yleensä mukana projektipäällikkö ja oikolukija, sekä mahdollisesti taittaja ja muita henkilöitä. Sujuva viestintä osapuolten kesken on edellytys projektin onnistumiselle, ja kääntäjän täytyy kertoa projektipäällikölle myös hankaluuksista, mikäli sellaisia käännöstyön edetessä ilmenee. Hanna Helinin vastauksen perusteella tiimityötaitoihin voisikin liittää vahvasti sen, että kääntäjä ymmärtää vastuunsa osana sitä palveluketjua, jonka lopputuloksena käännöksen tilannut asiakas saa laadukkaan tuotoksen sovituissa aikataulussa:

Kääntäjän täytyy tiedostaa se, että jos hän myöhästyy päivän, niin kaikki muutkin myöhästyy päivän ja sitten lopulta myöhästytään

asiakkaalle neljä päivää. Niin se ei ole mahdollista semmoinen. Että sen monesti huomaa, että sitä viestintää ei tarpeeksi osata miettiä. Ei osata tehdä niitä kysymyksiä mitkä pitäisi tehdä, ei osata kommunikoida tarpeeksi projektipäällikölle - - ja hakea apua. - - Jos siinä kohtaa kun sulla palautusajankohta hämmöttää, jos siinä kohtaa kääntäjät ilmoittaa, että tässä onkin nyt tämmöisiä ja tämmöisiä vaikeuksia, ei nyt sitten ehdikään ja alkutekstissäkin on tämmöisiä ja tämmöisiä hankaluuksia, niin ei se siinä kohtaa enää palvele ketään. Että siinä täytyisi aktiivisesti koko sen käännösprojektin ajan osata kommunikoida ja osata kysyä. (HH)

Yleisistä työelämätaidoista keskusteltaessa Hanna Helin haluaa korostaa vielä sitä, miten tärkeää kääntäjän on tiedostaa oma roolinsa, kun hän työskentelee käännöstoimistolle. Kääntäjällä on tässä kuviossa tavallaan kaksi asiakasta – käännöstoimisto ja se loppuasiakas, joka käännöksen on käännöstoimistolta tilannut. Käännöksen on palveltava loppuasiakkaan tarpeita, mutta myös käännöstoimisto on kääntäjän asiakas. Yhteistyöhön käännöstoimiston kanssa on syytä panostaa ja käännöstoimisto arvostaa kääntäjältä saamaansa hyvää ja asiallista asiakaspalvelua:

- - kääntäjät ovat toimiston kumppaneita, autetaan kaikessa mitä voidaan, että saadaan projekti toimitettua yhteiselle loppuasiakkaalle. Mutta käännöstoimisto on kuitenkin se, joka maksaa kääntäjän palkkion. Eli me ollaan se asiakas, joka tilaa sen palvelun. - - Loppuasiakashan on tietenkin aina se kuningas, mutta kääntäjä ei välttämättä aina tiedosta, että käännöstoimisto on se joka sen kääntäjän laskun maksaa, että se asiakaspalvelutaito on siinä aika olennainen. (HH)

Kaiken edellä esitetyn lisäksi sekä Risto Kuosmanen että Hanna Helin painottavat hyvin voimakkaasti kääntäjän tehokkuuden tärkeyttä. Molemmissa haastatteluissa käy selväksi, että työelämän edellyttämä käännösnopeus eroaa huomattavasti siitä, mihin kääntäjät opiskeluaikanaan ovat tottuneet. Risto Kuosmanen mukaan tämä vaatimus yllättää monet alalle tulevat aloittelevat kääntäjät:

Se on aika monelle järkytys miten nopeasti sitä pitäisi saada tehtyä sitä tekstiä. Että sitä ei voikaan viikkoa hieroa sitä tekstiä, vaan se pitäisi olla huomenna kello 12 valmis. Että se on semmoinen ensimmäinen herätys siinä, että mitä se oikeasti on se työelämä. - -

Yleisten tekstien käännöksissä meillä on ollut erittäin hyviäkin harjoittelijoita, jotka on suoraan tulleet koulunpenkiltä ja tekevät todella hyvää jälkeä. Mutta siinä on sitten vaan se, että se tuottavuus siinä on se isoin haaste. Että pystyy siinä ajassa tekemään missä se pitäisi olla valmis. (RK)

Tarkemman käsityksen tuottavuusvaatimuksista saa, kun tarkastelee molempien haastateltavien antamia arvioita siitä, kuinka monta sanaa kääntäjän tulisi päivässä pystyä kääntämään. Hanna Helin sanoo päivätahdin olevan 2000 sanaa, tosin mahdollisesti hiukan vähemmän mikäli kyse on vieraaseen kieleen päin kääntämisestä. Risto Kuosmasen arvio kääntäjän päivätahdista on vielä tätäkin suurempi:

- - meilläkin monilla isoilla asiakkailla on aika isot sanktiot jos myöhästyy projektit. Et se on yks mikä siinä pitää huomioida, että ei pelkästään se laatu aina riitä. Kielitaito on alku, mutta kyllä siinä tarvitaan justiin sitä, että ne aikataulut pitää ja sitten se tuottavuus, että koko ajan entistä enemmän kaikki pitäisi saada nopeammin valmiiksi ja ennen jos puhuttiin, että semmoinen 2000 sanaa päivässä oli se kääntäjän perustuotos, niin kyllä se on nyt yli 3000 sanan tällä hetkellä mikä on se perusvaatimus, että siihen se on mennyt. Siinä on myös huomioitava se, että teetkö työtä lapiolla vai traktorilla, että kyllä työkalutkin on kehittynyt paljon. (RK)

Haastateltavia pyydettiin nimeämään myös muita mahdollisia yleisiä työelämätaitoja, jotka he näkevät olennaisiksi kääntäjän työssä. Hanna Helin kuvaili ”hyvän tyyppin” hallitsevan tiimityön ja olevan avoin, sosiaalinen ja joustava, mutta mainitsi myös kääntäjän hinnoitteluosaamisen ja oman kapasiteetin tuntemuksen tärkeinä asioina. Oman työtahdin tunteminen auttaa kääntäjää välttämään sellaisia tilanteita, että hän ottaa työtä vastaan enemmän kuin mitä pystyy tekemään.

Risto Kuosmanen painottaa kääntäjän luotettavuutta niin aikataulujen ja töiden palauttamisen kuin salassapitovelvollisuudenkin suhteen. Kääntäjällä on tässäkin suhteessa suuri vastuu. Esimerkiksi lehdistötiedotteiden on oltava valmiita siihen mennessä kuin ne julkaistaan, ja käännettävä materiaali saattaa olla luonteeltaan hyvinkin arkaluontoista, eikä se missään tapauksessa saa päästä julkisuuteen ennen aikojaan. Ihanteellista

asiatekstikäntäjää kuvaillessaan Risto Kuosmanen korostaa erityisesti kääntäjän ominaisuuksista toimitusvarmuutta ja laatua:

- - tekee hyvää laatua ja toimittaa ajallaan ja paljon. Osaa käyttää työkaluja ja tietysti se asiakkaan hyvä palaute on merkki siitä, että on hyvä kääntäjä. Ja kyllähän se on myös se, että monet kääntäjät niin ne tavallaan pystyy sopeutumaan näihin uusiin työkaluihin, omaksumaan niitä, ottamaan käyttöön ja on joustava. Se on ehkä yks lisä siinä. Toimitusvarmuus ja laatu on ne tärkeimmät. (RK)

Tämän tutkimuksen kirjallisuusaineiston osaamiskuvauksista viisi kahdeksasta mainitsee tiimityöskentelyn kääntäjän olennaisena taitona. Haastatteluaineiston perusteella kyky toimia yhteistyössä muiden kanssa on kääntäjälle tärkeä taito myös käännöstoimiston näkökulmasta katsottuna. On kuitenkin selvää, että käännöstoimistolle työskentelevän kääntäjän tapauksessa tiimityöskentely ei niinkään tarkoita tiivistä yhteistyötä käännöksen varsinaisen työstämisen suhteen, koska kääntäjä tekee varsinaisen käännöstyön yleensä yksin. Pikemminkin kyse on siitä, että kääntäjä hoitaa oman osuutensa sovittaen tekemisensä muiden projektissa työskentelevien osuuksiin. Näin ollen oman roolin ymmärtäminen ja vastuun kantaminen eivät ole erillisiä kykyjä, vaan ne nivoutuvat olennaiseksi osaksi kääntäjän tiimityöskentelytaitoja.

Haastatteluaineiston perusteella myös kääntäjän viestintätaidot ovat tärkeitä projektin onnistumiseksi ja viestinnän on oltava käännösoikeuden kannalta oikea-aikaista. Koska sujuvan yhteistyön tekeminen edellyttää osapuolten välistä toimivaa viestintää, viestintätaidot ja tiimityöskentelytaitot voidaan nähdä toisiinsa läheisesti liittyvinä ja toisiaan täydentävinä taitoina.

4.5 Kääntäjäkoulutus ja käännoalan vaatimukset

Joidenkin tutkijoiden mukaan tilanne työmarkkinoilla on sellainen, että kääntäjäkoulutus ei tuota sopivia kääntäjiä työelämän tarpeisiin. Gouadecin (2007: 337) mukaan työnantajat eivät löydä tarpeisiinsa sopivia kääntäjiä ja alalle tulevat kääntäjät eivät löydä töitä. Anderman ja Rogers (2000: 65)

esittävät sellaisen näkemyksen, että etenkin työmarkkinoille tulevien vastavalmistuneiden kääntäjien työkaluosaaminen ja erikoisalaosaaminen eivät vastaa työnantajien vaatimuksia. Kiraly (2003: 3) puolestaan nostaa esiin sen, että työpaikkailmoituksissa korostetaan yhä enenevässä määrin kykyä tiimityöskentelyyn, mutta koulutuksessa tätä ei oteta huomioon.

Edellä mainittuihin näkemyksiin voi suhtautua hieman varauksellisesti siksi, että vanhin niistä on neljäntoista vuoden takaa ja tuoreinkin näkemys on esitetty seitsemän vuotta sitten. Nämä näkemykset koulutuksen antamista valmiuksista ja käännösalan vaatimusten välisestä epäsuhdasta eivät myöskään perustu tietoon Suomessa annettavasta kääntäjäkoulutuksesta. Näin ollen niistä ei voi vetää johtopäätöksiä koskien Suomen kääntäjäkoulutuksen vastaavuutta työelämän vaatimuksiin.

Vaikka johtopäätöksiä ei näiden tutkijoiden kritiikistä voidakaan vetää, on mielenkiintoista, että nämä tutkijoiden esittämät epäkohdat koskevat juuri työkaluosaamista, erikoisalaosaamista ja tiimityöskentelyä, jotka kuuluvat tämän tutkimuksen kirjallisuusaineiston osaamiskuvauksissa useimmin mainittuihin kääntäjän taitoihin. Tätä voi pitää merkinä siitä, että nämä taidot ovat käännösalan työnantajalle tärkeää kääntäjän osaamista, koska puutteet näillä osaamisalueilla nähdään ongelmana.

Molempia haastateltavia pyydettiin kommentoimaan sitä, miten Suomessa annettava kääntäjäkoulutus tällä hetkellä näyttää vastaavan käännösalan vaatimuksia ja tarpeita. Opinnot eivät heidän mielestään anna aloittelevalle kääntäjälle aivan parhaita eväitä työelämään, mutta koulutus on mennyt parempaan suuntaan. Hanna Helin korostaa käännösmuistiohjelmien osaamista ja sitä, että opiskelijoiden olisi hyvä päästä tekemään oikeita toimeksiantoja, jotta työelämä tulisi heille tutummaksi:

Mennyt ainakin eteenpäin siitä mitä kun itse opiskelin, mutta ehkä siinä edelleenkin vähän liian vähän otetaan huomioon niitä työelämän vaatimuksia. Ehkä vähän liian vähän tehdään yhteistyötä. Tässähän kuitenkin olisi paljonkin mahdollisuuksia antaa opiskelijoille ihan sitä, että pääsisi näkemään sitä ihan

käytännön työelämää ja käytännön toimeksiantoja. Siinä voisi tehdä vaikka käännoistojen kanssa yhteistyötä. Ja tietenkin ne käännoistokalat on semmoinen mihin ehkä pitäisi vähän laajemmin päästä sisälle, että Trados ei kuitenkaan ole se ainoa mitä käytetään. Ettei sitten tule yllätyksenä, että täällä onkin viisi muuta käännoismuistisovellusta ja niistä voi sitten mitä tahansa joutua käyttämään. (HH)

Siitä huolimatta, että koulutuksen vastaavuus työelämän vaatimuksiin on haastateltavien mielestä parempi kuin aiemmin, näkee Risto Kuosmanen kääntäjäkoulutuksen ja työelämän vaatimusten välillä tällä hetkellä melko syvän kuilun:

No aika lailla nämä mitä ollaan käyty läpi, tavallaan se mitä se työ oikeasti tulee olemaan, niin se on aika erilaista mitä koulutuksessa annetaan... on se kyllä mennyt parempaan suuntaan nyt. Et siellä on tosiaan tullut noita työkaluja ja muita, mutta se todellinen työelämä on kyllä aika erilaista. (RK)

Esimerkiksi sellaisia työelämän realiteetteja kuin vaadittava tehokkuus, tuottavuus ja nopeus voitaisiin Risto Kuosmanen mielestä käydä kääntäjäopinnoissa läpi. Myös käännoisan uusimmat teknologiset suuntaukset pitäisi ottaa opetuksessa hyvin huomioon:

Se että [koulutus] tulee pikkuisen jälkijunassa, se mitä kaikkea opetetaan, kun niitä käytännön työelämässä vaaditaan jo. Niin se ajan tasalla pysyminen, ajan hermolla pysyminen, se on semmoinen minkä voisi tavallaan yleistää, mikä olisi semmoinen tärkeä asia. - - Eli periaatteessa kun valmistut sun tiedot on jo vanhentuneita. - - jos vertaa johonkin toiseen, kuten insinööriin, niin - - sitä kautta sitä saadaan niitä viimeisimpiä innovaatioita, mutta [kääntäjäkoulutuksessa] se on pikkaisen jälkijunassa. (RK)

Hanna Helinin tavoin myös Risto Kuosmanen toivoo tiiviimpää yhteistyötä yliopistojen ja työelämän välille:

- - ja en tiedä sitten, nämä opettajat, että minkälainen tietämys heillä sitten on. Että pitäisikö siinäkin entistä enemmän - mitä muilla aloilla on huomattavasti enemmän - niin siellä on tiettyjä yritysten edustajia pitämässä tiettyjä kursseja. Millä on se viimeisin tietämys näistä asioista, se olisi ehkä semmoinen mikä voisi tehdä lisäarvoa.

Kouluttajien tietämys pitäisi päivittää nykytasolle. Samaa kurssia vedät vuodesta toiseen, niin ei se enää toimi käytännössä. (RK)

Haastatteluaineistosta löytyy paljon yhteneväisyyksiä EMT:n (2009) kompetenssimalliin, joka määrittelee mitä taitoja kääntäjäkoulutuksessa tulisi kehittää. Haastatteluaineistossa esiin nousseet yleiset työelämätaidot olivat kääntäjän tehokkuus, oman roolin ymmärtäminen ja yhteistyötaidot. Yhteistyötaidot ja kääntäjän ymmärrys omasta roolistaan sopivat suoraan EMT:n (2009: 4–5) määrittelemän käännöspalvelun tuottamisen kompetenssin alle.

EMT:n määrittelemä kompetenssi on kuitenkin paljon laajempi ja kattaa näiden yleisten työelämätaidojen lisäksi erityisesti käännöspalvelun ja käännöksen tuottamiseen liittyviä taitoja. Kääntäjän teknologinen osaaminen oli yksi tämän tutkimuksen pääteemoista, ja myös EMT on nostanut sen yhdeksi kuudesta kääntäjän pääkompetenssista.

EMT:n (2009) kompetenssimallissa ja käännöstoimistojen vaatimuksissa kääntäjän osaamiseen liittyen on kuitenkin nähtävissä myös eroja. Kääntäjän kielitaito on tärkeä osaamisalue molemmissa, joskaan EMT ei erikseen mainitse haastatteluissa tärkeäksi noussutta vieraaseen kieleen päin kääntämistä. Haastatteluissa puolestaan tiedonhakutaito ei noussut esille merkittävänä teemana, vaikka se EMT:n mallissa on yksi kuudesta pääkompetenssista. Toisin kuin EMT:n (2009: 6) kompetenssikuvauksessa, kääntäjän kulttuuriosaaminen ei ollut pääteemana, vaan sitä vain sivuttiin toisessa haastattelussa.

Itsenäisen osaamisalueen sijaan tiedonhaku voitaisiin toisaalta nähdä myös osana teknologista osaamista (tiedon etsiminen hakukoneilla, sähköisten sanakirjojen käyttäminen) ja temaattista kompetenssia (kyky etsiä olennaista tietoa käsillä olevaan aiheeseen liittyen).

Tämän tutkimuksen haastatteluaineistossa korostui vahvasti kääntäjän tehokkuus, jolla tarkoitettiin ennen muuta käänösnopeutta. Käänösnopeus ei kuitenkaan esiinny EMT:n mallissa lainkaan.

5 Päätelmät

Tässä luvussa tarkastelen tutkimuksen luotettavuutta, miten tutkimuksen tavoitteet saavutettiin, ja mitä kiinnostavaa uutta tietoa tutkimus tarjoaa tutkimuskirjallisuuteen nähden. Esittelen myös mahdollisia jatkotutkimusaiheita kuhunkin tutkimuksen teemaan liittyen.

5.1 Tutkimuksen luotettavuus

Koko Suomen käännösala koskevia johtopäätöksiä ei tämän tutkimuksen perusteella voi tehdä. Tutkimusaineisto ei ole siihen tarkoitukseen riittävän kattava, koska se koostuu vain kahdesta käännösalan yrityksessä tehdystä haastattelusta. Näin suppeakin tutkimus antanee kuitenkin suuntaviivoja sille, mitkä asiat kääntäjän osaamiseen liittyen ovat käännöstoimiston kannalta olennaisia.

Haastattelun valinta tutkimusmenetelmäksi osoittautui hyväksi ratkaisuksi. Vaikka tutkimusaineisto resurssien mitoituksen vuoksi ei ole kovin laaja, haastatteluaineisto antaa paljon tietoa aiheesta ja palvelee näin ollen hyvin tutkimuksen tarkoitusta. Myös kyselytutkimus olisi saattanut toimia hyvin siinä mielessä, että sen avulla olisi saatu selville mitkä kompetenssit ovat käännöstoimistoille tärkeitä. Haastattelututkimuksen etu kuitenkin on se, että tutkimusaineiston runsaat käytännön esimerkit ja työelämän edustajien näkemykset konkretisoivat tutkimuskirjallisuuden osaamiskuvauksia. Kyselytutkimus ei todennäköisesti olisi tuottanut ainakaan näin paljon näitä käytännön esimerkkejä ja näkemyksiä.

Tutkimuskirjallisuuden pohjalta valitut haastatteluteemat (kielitaito ja vieraaseen kieleen päin kääntäminen, teknologinen osaaminen, erikoisalojen osaaminen ja tiimityöskentelytaito) osoittautuivat haastateltavien mielestä käännöstoimistolle työskentelevän kääntäjän olennaisiksi taidoiksi.

Tutkimuksen pohjana käytetty kirjallisuus kuvaa haastatteluteemoiksi valittujen aiheiden lisäksi vielä monia muitakin kääntäjän osaamisalueita, mutta tämän tutkimuksen perusteella ei voida ottaa kantaa siihen, ovatko nekin käännöstoimiston näkökulmasta katsottuna olennaista osaamista. Kaikkien tutkimuskirjallisuudessa esitettyjen osaamisalueiden yksityiskohtainen läpikäynti käännöstoimiston näkökulmasta olisi niin mittava urakka, että se vaatisi paljon pro gradu -työtä laajemman tutkimuksen. Kääntäjän ammatissa monenlaiset taidot voivat olla hyödyllisiä, joten on täysin mahdollista, että mikään tutkimuskirjallisuudessa mainittu osaaminen ei osoittautuisi täysin tarpeettomaksi käännöstoimistonkaan kannalta.

Aineiston keruussa ei suljettu pois mitään kääntäjän osaamiseen liittyvää osa-alueita, vaan haastateltavilla oli haastatteluteemojen lisäksi mahdollisuus esittää näkemyksiään kääntäjän osaamisesta täysin vapaasti. Ennalta valitut haastatteluteemat saattoivat ohjata lopputulosta vahvastikin. On mahdollista, että jotkin toiset teemat olisivat nousseet esille jos haastattelu olisi tehty avoimena haastatteluna.

Haastateltavilla oli kuitenkin mahdollisuus esittää näkemyksiään kääntäjältä vaadittavasti osaamisesta täysin vapaasti niin haastattelun alussa kuin lopussakin. Ennalta valitut teemat eivät siis ohjailleet keskustelun kulkua näiltä osin.

5.2 Kielitaito ja vieraaseen kieleen päin kääntäminen

Suomalaisten koululaisten ja lukiolaisten kielivalintojen tarkastelu herättää kysymyksiä siitä, minkälaisesta osaamisjoukosta Suomen kouluissa vähemmän opiskeltujen kielten kääntäjät tulevaisuudessa valikoituvat. Tilastotietojen perusteella ei voi päätellä sitä, kuinka hyvin kieliä opiskelleet niitä hallitsevat. Olisi kuitenkin mielenkiintoista nähdä tutkimustietoa siitä, mikä kielivalintojen kokonaismuutos on ollut esimerkiksi viimeisten parinkymmenen vuoden aikana, ja voidaanko muiden kielten kuin englannin ja ruotsin vähentyneellä opiskelulla havaita olevan jotain vaikutusta näiden

vähemmän opiskeltujen kielten kieli- ja käännösopinnot aloittavien opiskelijoiden kielitaidon tasoon ja sitä kautta kääntäjäksi valmistuvien kielitaitoon.

Tilastot yliopistojen kieliopintoihin hakeneiden määrästä eivät luonnollisestikaan kerro mitään hakijoiden kielitaidon tasosta, mutta on mielenkiintoista tarkastella sitä, millaisia muutoksia hakijamäärissä on tapahtunut. Esimerkiksi vuonna 2013 Tampereen yliopiston saksan kielen, kulttuurin ja kääntämisen tutkinto-ohjelman pääsykokeisiin osallistui 68 hakijaa. Vuonna 2000 saksan kielen kääntämisen ja tulkkauksen sekä germaanisen filologian pääsykokeisiin osallistui 176 hakijaa. (Tampereen yliopisto 2014). Vaikka vuoden 2000 hakijaluvussa olisikin mukana joitakin sellaisia henkilöitä, jotka hakivat sekä kääntämisen että filologian opintoihin, on hakijamäärä pienentynyt melkoisesti ainakin tässä esimerkkitapauksessa.

Varsinkin englannin tai ruotsin kääntäjäksi aikovan olisi hyvä varautua siihen, että käännössuunta ei välttämättä olekaan äidinkieleen päin, jotta työmarkkinoiden vaatimukset eivät tule tältä osin yllätyksenä. Kääntäjäopiskelijoille olisi eduksi, jos he jo opiskeluaikana tottuisivat kääntämään tekstejä myös vieraaseen kieleen päin.

Työelämän vaatimukset vieraaseen kieleen päin kääntämisen osalta näyttävät heijastuvan ainakin Tampereen yliopiston (Tampereen yliopisto 2013) opinto-ohjelmassa, jossa ruotsin ja englannin kääntämisen erikoisalojen seminaareja on vieraaseen kieleen päin niin tekniikan, lain ja hallinnon kuin talouselämänkin erikoisalalla. Opiskelijan on suoritettava seminaari molempiin käännössuuntiin vähintään yhdellä erikoisalalla. Käytännössä opiskelijalla ei kuitenkaan ole aina valinnanvaraa erikoisalan suhteen, sillä kaikkia erikoisalojen seminaareja molempiin käännössuuntiin ei järjestetä joka vuosi. Jos vieraaseen kieleen päin kääntäminen todella on yleistä työelämässä, herää kysymys siitä, olisiko sille annettava kääntäjäopinnoissa entistä enemmän painoarvoa.

Kääntäjien osaaminen vieraaseen kieleen päin käännettäessä olisi hyvin antoisa tutkimuskohde, jota voisi tutkia monesta eri näkökulmasta. Tutkia voisi esimerkiksi sitä, millä tasolla vastavalmistuneet kääntäjät ovat vieraaseen kieleen päin kääntäessään, ja miten vieraaseen kieleen päin kääntäminen kehittyy ammatissa toimimisen myötä. Olisi mielenkiintoista selvittää myös sitä, millaisia virheitä äidinkieleltään suomenkieliset kääntäjät tyypillisesti tekevät kääntäessään englantiin tai ruotsiin. Tätä voisi tutkia esimerkiksi yhteistyössä jonkin käännöstoimiston kanssa tarkastelemalla natiivien oikolukijoiden tekemiä korjauksia. Tällaisen tutkimuksen antia voisi hyödyntää kääntäjäkoulutuksessa vieraaseen kieleen päin kääntämisen kursseilla.

5.3 Käännösmuistiohjelmat ja teknologian uudet tuulet

Käännöstieteen teksteissä kääntäjän teknologiaosaamisen yhteydessä mainitaan yleensä käännösmuistiohjelmat, sähköiset sanakirjat ja internetistä löytyvät referenssimateriaalit. Teknologista kehitystä ja sen mukanaan tuomaa muutosta kuvataan toisinaan vertaamalla mennyttä kirjoituskoneiden, lankapuhelinten ja faksien aikaa nykyiseen tekstinkäsittelyohjelmien, internetin ja sähköpostin aikakauteen.

Kirjoituskoneiden muistelu kääntäjän työvälineistä puhuttaessa tuntuu hiukan vanhanaikaiselta ajatukselta, ja se saattaa luoda sellaisen kuvan, että teoria on jäänyt jälkeen käytännön työelämästä. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomattava se, että osa tämän tutkimuksen kirjallisuusaineiston kääntäjän osaamisen kuvauksista on kirjoitettu jo vuonna 2000. Teknologia on kehittynyt tällä vuosituhanella suurin harppauksin, ja tietotekniikasta on melkein pä huomaamatta tullut yhtä luonnollinen osa ihmisten arkea kuin mitä lankapuhelin ja kirjeposti aikanaan olivat. Kääntäjän työvälineet ja toimintaympäristö ovat muuttuneet teknologisen kehityksen myötä siinä missä maailma muutenkin. Vuosituhannen alussa kääntäjän työympäristön ja työvälineiden muutos entiseen verrattuna oli vielä huomattavasti tuoreemmassa muistissa.

Tutkimuksen teoriataustaa vasten haastatteluissa esiin nousseet konekäännökset ja niiden editointi, ohjelmistoon suoraan tehtävät käännökset ja rakenteinen dokumentaatio ovat kaikki uusia asioita. Kääntäjän maailmaan siis mahtuu työelämässä paljon enemmän teknologiaa kuin mitä tutkimuksen teoreettinen viitekehys kuvaa.

Yliopistojen taloudelliset resurssit eivät todennäköisesti salli sitä, että opiskelijoiden käyttöön hankittaisiin useita eri käännösmuistiohjelmaa, koska jokainen kaupallinen ohjelma vaatii omat maksulliset lisenssinsä. Tässä yhteydessä voidaan pohtia myös sitä, kuinka käytännönläheistä akateemisen koulutuksen pitäisi olla. Kääntäjien tilannetta voisi kenties verrata esimerkiksi kauppatieteen opiskelijoihin. Yliopiston opetusohjelmaan tuskin kuuluu esimerkiksi SAP-toiminnanohjausjärjestelmän käytön opettelu, vaan sitä työssään tarvitsevat opettelevat sen käytön työelämään siirryttyään.

Kääntäjänuraa aloittelevan alkutaival olisi kuitenkin eittämättä helpompi, jos käännösmuistiohjelman käyttäminen olisi jo entuudestaan tuttua. Useiden eri ohjelmien hallitseminen voi olla epärealistinen tavoite, mutta koska eri käännösmuistiohjelmat ovat hyvin toistensa kaltaisia, voisi asiaa auttaa jo pelkästään se, että jotakin käännösmuistiohjelmaa käytettäisiin opintojen kuluessa hiukan laajemmassa mittakaavassa kuin vain yhden kurssityön tekemiseen.

Tutkimuksen teoriataustassa teknologiaosaaminen viittaa lähinnä sähköisten sanakirjojen ja käännösmuistiohjelmien käyttöön, sekä tiedonhakuun internetin avulla. Konekäännösten jälkieditointia ei tässä tutkimuksessa esiteltyissä käännöstieteen teksteissä käsitellä muuten kuin EMT:n (2009: 7) osaamiskuvauksessa, joka mainitsee myös konekäännökset. Molempien haastattelujen perusteella konekäännösten jälkieditointityön määrä on kuitenkin Suomessakin lisääntymässä. Niinpä tähän käännöstyön variaatioon ja jälkieditoinnissa huomioitaviin seikkoihin olisi hyvä tutustua jo opiskeluaikana.

Konekäännökset ja niiden editointi olisi myös kiinnostava jatkotutkimusaihe. Esimerkki jatkotutkimuksesta voisi olla vaikkapa tapaustutkimus yrityksestä, joka hyödyntää dokumentaationsa kääntämisessä konekäännöksiä. Tutkimuksessa voisi selvittää esimerkiksi konekäännösten avulla saavutettuja hyötyjä ja kustannussäästöjä, sekä konekäännösten käytön vaikutuksia yrityksen dokumentointi- ja käännösprosesseihin.

5.4 Tasapaino erikoistumisen ja yleistekstien kääntämisen välillä

Kääntäjän erikoistuminen on käännöstoimiston näkökulmasta katsottuna tärkeä asia. Haastatteluissa ei kuitenkaan tarkemmin pureuduttu siihen, minkä takia käännöstoimistolle on tärkeää, että kääntäjä hallitsee jonkin erikoisalan. Oletettavasti käännöstoimistot arvostavat kääntäjän erikoisalaosaamista siksi, että se vaikuttaa suoraan käännöksen laatuun ja luotettavuuteen. Erikoistunut kääntäjä on epäilemättä myös paljon tehokkaampi ja pystyy tekemään erikoisalansa käännöksen nopeammin kuin sellainen kääntäjä, jolle ala ei ole tuttu. Käännöstoimiston näkemyksiä tästä asiasta olisi kuitenkin voinut selvittää haastatteluissa tarkemmin, jotta käännöstoimistojen edustajien omat perustelut kääntäjän erikoistumisen tärkeydelle olisivat sisältyneet tähän tutkimukseen.

Kääntäjien työllistyminen eri erikoisaloilla olisi varteenotettava jatkotutkimusaihe. Erikoisalojen kääntämisen tutkimiseen voisi myös yhdistää käännössuunnan, eli onko esimerkiksi vieraaseen kieleen päin kääntäminen yleisempää joillain tietyillä erikoisaloilla. Tätä aihetta voisi edelleen laajentaa käsittämään sen, millaiset valmiudet kääntäjäkoulutus antaa erikoisalojen kääntämiseen. Tämä olisi hyödyllistä ja tärkeää tietoa kääntäjäkoulutusta antaville yksiköille yliopistoissa.

Jatkotutkimusta voisi tehdä siitäkin, millaisia urapolkuja kääntäjillä on, eli miten he ovat hankkineet erikoisalojen tietämyksensä. Kertyykö erikoisalan osaaminen käännöstyön kautta, vai onko paljon sellaisia kääntäjiä, jotka ovat ensin työskennelleet muulla kuin käännösosalalla ja sitä kautta hankkineet erikoisalaosaamisensa? Mielenkiintoinen aihe olisi sekin, kuinka erikoistuneita

kääntäjät kaiken kaikkiaan ovat, ja onko käännoistomistoille työtä tekevien ja suorille asiakkaille työskentelevien kääntäjien välillä eroavaisuuksia tässä suhteessa, eli tekeekö toinen ryhmä toista enemmän yleistekstien käännöksiä.

Käännoistiede ei tunnu tarjoavan selkeää määritelmää sille, mitä kääntäjän erikoisalan osaaminen oikeastaan on. Kääntäjän erikoistumista voisi tutkia tarkemminkin ja pohtia sitä, mistä kaikista osatekijöistä se koostuu. Mikä merkitys erikoisosaamisessa on esimerkiksi kääntäjän substanssiosaamisella, sanaston hallitsemisella, tiedonhakutaidoilla ja alan kontakteilla? Tiedonhakutaitojen ja erikoisosaamisen välinen suhde etenkin olisi kiinnostava tutkimuskohde. Esimerkiksi EMT:n (2009) kompetenssikuvauksessa niiden väliseen yhteyteen viitataan, mutta siihen ei sen tarkemmin tartuta. Kääntäjä ei voi tietää kaikkea, mutta hänen pitää tietää mistä hän löytää lisätietoa alaan liittyen ja näin tehdessään hän kehittää erikoisosaamistaan koko ajan. Olisikin mielenkiintoista tutkia sitä, milloin kääntäjän voidaan sanoa olevan aidosti erikoistunut johonkin alaan.

5.5 Tehokkuus

Kääntäjän tehokkuus on asia, jota ei mainita tässä tutkimuksessa esitellyissä kääntäjän osaamisen kuvauksissa, mutta joka nousi hyvin vahvasti esiin haastatteluaineistosta. Käytännössä kääntäjän tehokkuus lienee melko määräävä tekijä kääntäjän työllistymisen ja toimeentulon kannalta. Käännoisprojektien aikataulut ovat usein kireitä ja käännoistomiston asiakkaille annetut lupaukset on pidettävä. Käännoistomiston liikevaihdonkin kannalta on luonnollisesti eduksi, että käännoistomisto pystyy tuottamaan mahdollisimman paljon käännöksiä asiakkailleen. Jos siis hyvää laatua tuottavia tehokkaita kääntäjiä vain on käytettävissä, käännoistomiston ei kannata antaa töitä kääntäjälle, jonka työskentelytahti on kovin hidas. Kääntäjän itsensä kannalta työskentelynopeus vaikuttaa suoraan siihen, miten paljon töitä kääntäjä voi ottaa. Tilanteessa, jossa töitä on hyvin tarjolla, tehokkuus näkyy suoraan kääntäjän ansioiden määrässä.

Kääntäjän tehokkuudesta on niukasti tutkimuksia saatavilla. Jatkotutkimusaiheena se olisikin hyvin kiinnostava, joskaan tehokkuus ei varmasti ole mitenkään yksinkertaisesti mitattavissa oleva muuttuja. Olisi kiinnostavaa kartoittaa esimerkiksi sitä, mitkä kaikki tekijät teknologisten apuvälineiden lisäksi vaikuttavat kääntäjän tehokkuuteen ja miten. Tutkia voisi esimerkiksi erikoisalaosaamisen vaikutusta kääntäjän tehokkuuteen, käännössuunnan vaikutusta kääntäjän käännösnopeuteen tai kääntäjän tehokkuuden kehitystä työuran alkuvuosina ammattiin valmistumisen jälkeen.

5.6 Työelämän ja koulutuksen yhteensovittaminen

Yhteistyötä kääntäjäkoulutusta antavien yliopistojen ja työelämän välillä voisi lisätä konkreettisesti esimerkiksi siten, että käännöstoimiston edustajia kävisi yliopistolla vierailevina luennoitsijoina. Esimerkiksi Tampereen yliopiston opintoihin tällä hetkellä kuuluva Monikielinen käännöstyöpaja voisi olla sellainen kurssi, jonka aihepiiriin sopisi hyvin se, että vierailija oikeasta käännöstoimistosta kertoisi vaikkapa käännösprosessin kulusta.

Työelämää voisi tehdä opiskelijoille tutummaksi myös siten, että graduvaiheeseen siirtyville opiskelijoille olisi tarjolla mahdollisuuksia tehdä gradunsa jostain käännöstoimistoa kiinnostavasta aiheesta. Yliopiston graduryhmien vetäjät ja käännöstoimistojen edustajat voisivat tarpeen mukaan keskustella aiheista yhdessä, jos aiheiden sopivuus sekä työelämän että akateemisen koulutuksen näkökulmasta halutaan varmistaa etukäteen. Tiiviimpi yhteistyö työelämän ja yliopiston välillä antaisi kääntäjäopiskelijoille hieman aiempaa paremman käsityksen työelämän vaatimuksista kääntäjille, ja käännösalan uusimmat kehitykset voitaisiin paremmin ottaa koulutuksessa huomioon.

6 Lopuksi

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mikä on käännöstoimiston näkökulmasta katsottuna kääntäjän olennaista osaamista ja miten kääntäjäkoulutus vastaa työelämän tarpeisiin. Tutkimuksen haastatteluaineisto antaa tähän liittyen paljon käytännön tietoa, vaikka kattavia yleistyksiä ei voidakaan tehdä tutkimuskohteiden pienen lukumäärän vuoksi.

Tutkimuksen perusteella voidaan määritellä käännöstoimistolle töitä tekevä ihannekääntäjä seuraavasti: luotettava, tehokas ja yhteistyökykyinen kääntäjä, joka kääntää vaikeuksitta myös vieraaseen kieleen päin, hallitsee eri käännösmuistiohjelmat eikä muutenkaan vierasta tietotekniikkaa ja on erikoistunut johonkin tiettyyn alaan, mutta kääntää myös yleistekstejä.

Kääntäjien työelämä on varsin antoisa aihe, josta soisi olevan enemmän tutkimustietoa saatavilla. Työelämä tutkimus antaisi kääntäjäksi opiskeleville tarpeellista lisätietoa työelämän lainalaisuuksista. Opiskelijat voisivat kenties paremmin valmistautua ammatin todellisuuteen jo opiskeluaikana, kun heillä olisi nykyistä enemmän tietoa siitä, mitä nämä vaatimukset ovat.

Työelämän ja koulutuksen välinen tiiviimpi yhteys voisi olla avuksi myös kääntäjäkoulutuksen parissa työskenteleville, kun he opetusohjelmia suunnitellessaan pohtivat sitä, miten työelämän ajankohtaiset trendit näkyvät kurssitarjonnassa ja kurssien sisällössä. Käännöstoimistot eivät kuitenkaan ole ainoita kääntäjien työnantajia, joten kääntäjien koulutus ei tietenkään yksinomaan voi alkaa palvella vain käännöstoimistojen tarpeita. Tämän tutkimuksen tuloksista moni on kuitenkin sovellettavissa myös sellaiseen kääntäjään joka tekee töitä suorille asiakkaille.

Jo ammatissa työskentelevät kääntäjät olisivat varmasti myös kiinnostuneita kääntäjien työelämän tutkimuksen antamasta tiedosta. Kääntäjän työ saattaa

joskus olla hiukan yksinäistä. Vakituisen työyhteisön puuttuessa työelämän tutkimus voisi antaa yksin puurtavalle kääntäjälle kokemuksen suurempaan yhteisöön kuulumisesta ja kääntäjä voisi peilata omaa työtään työelämän tutkimuksen antamaan tietoon kääntäjän ammatista.

LÄHTEET

TUTKIMUSAINEISTO

Haastattelu: Toimitusjohtaja Risto Kuosmanen, Translatum Oy. 29.1.2014

Haastattelu: Toimistopäällikkö Hanna Helin, Multidoc. 7.2.2014

KIRJALLISUUSLÄHTEET

Abdallah, Kristiina 2011. Kääntäjä kahden eettisen järjestelmän ristipaineessa. *Kajawa* 3. 6–8.

Anderman, Gunilla ja Rogers, Margaret 2000. Translator Training between Academia and Profession: A European Perspective. Schäffner, Christina (toim.) & Adab, Beverly (toim.), *Developing Translation Competence*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. 63–73.

Chiarello, Orlando & Knezevic, Jezdimir 2013. The Role of Simplified Technical English in Aviation Maintenance. *Maintworld* 2/2013. 36–38.

EMT Expert Group 2009. Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication.

http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf. Viitattu 11.2.2014.

Fraser, Janet 2000. The Broader View: How freelance translators define translation competence. Schäffner, Christina (toim.) & Adab, Beverly

(toim.), *Developing Translation Competence*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. 51–62

Gile, Daniel 2009. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.

Gouadec, Daniel 2007. *Translation as a profession*. John Benjamins Publishing Company, Philadelphia.

Kiraly, Don 2000. *A Social Constructivist Approach to Translator Education*. St. Jerome Publishing, Manchester.

Kiraly, Don 2003. From instruction to collaborative construction. Baer, Brian James & Koby, Geoffrey S. *Beyond the ivory tower: rethinking translation pedagogy*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. 3–27.

Korpio, Marja 2007. ”Kaikki sitä tekevät” – vieraalle kielelle kääntäminen Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton asiatekstikäntäjien työssä. Tampereen yliopisto, käänntieteen (saksa) pro gradu -tutkielma.

Kuosmanen, Risto 2014. Hyvin organisoitu dokumentointi tuottaa kustannussäästöjä. Translatumin www-sivut: <http://blogi.translatum.fi/bid/332600/Hyvin-organisoitu-dokumentointi-tuottaa-kustannussäästöjä>). Julkaistu 21.1.2014.

McAlester, Gerard 2000. The Evaluation of Translation into a Foreign Language. Schäffner, Christina (toim.) & Adab, Beverly (toim.), *Developing Translation Competence*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. 229–241.

Multiprint Oy / Multidoc. Rakenteinen dokumentaatio. Multidocin www-sivut: <http://www.multidoc.fi/palvelut/dokumentointi-ja-tekninen->

kirjoittaminen/tekninen-kirjoittaminen-ja-rakenteinen-dokumentointi/rakenteinen-dokumentaatio. Viitattu 5.3.2014.

- Neubert, Albrecht 2000. Competence in Language, in Languages, and in Translation. Schäffner, Christina (toim.) & Adab, Beverly (toim.), *Developing Translation Competence*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. 3–18.
- Orozco, Mariana 2000. Building A Measuring Instrument for the Acquisition of Translation Competence in Trainee Translators. Schäffner, Christina (toim.) & Adab, Beverly (toim.), *Developing Translation Competence*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. 199–214.
- PACTE Group 2003. Building a Translation Competence Model. Alves, Fabio (toim.). *Triangulating Translation. Perspectives in process oriented research*. John Benjamins Publishing Company, Philadelphia. 43–66.
- Pokorn, Nike 2005. *Challenging the traditional axioms: translation into a non-mother tongue*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Schäffner ja Adab 2000. Developing Translation Competence: Introduction. Schäffner, Christina (toim.) & Adab, Beverly (toim.), *Developing Translation Competence*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. vii–xvi.
- Siikamäki, Ritva 2009. Asiakaspalvelu maustaa tuotteen. *Kajawa* 4. 4–5.
- Suomen käännöstoimistojen liitto ry. Etusivu. SKTOL:n www-sivut: <http://www.sktol.org/fi/index.html>. Viitattu 17.3.2014.
- Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2012. Palkkio- ja taustatietokysely 2012. SKTL:n www-sivut: <https://sktl-fi.directo.fi/jasenet/asiatekstinkaantajat/kaantajan-tyokalut/asiatekstikaannosten-hinnoittelu/palkkiotiedustelut/>

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. Alan vaatimukset. SKTL:n www-sivut
http://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/alalle-toihin/alan-vaatimukset/ . Viitattu 16.1.2014.

Tampereen yliopisto 2013. Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot. *Opinto-oppaat 2013–2014*. Tampereen yliopiston www-sivut:
<https://www10.uta.fi/opas/tutkintoOhjelma.htm?rid=7786&uiLang=fi&lang=fi&lvv=2013>. Viitattu 2.4.2014.

Tampereen yliopisto 2014. Opiskelijavalinnan tilastotietoja. Tampereen yliopiston www-sivut: <http://www.uta.fi/opiskelijaksi/tilastot/index.html>. Päivitetty 31.3.2014.

Tilastokeskus 2013a. Suurin osa peruskoululaisista opiskelee englantia. Tilastokeskuksen www-sivut
http://www.stat.fi/til/ava/2012/02/ava_2012_02_2013-05-24_tie_001_fi.html. Julkaistu 24.5.2013.

Tilastokeskus 2013b. Lukiokoulutuksen päättäneiden kielivalinnat maakunnittain, opetuskielittäin 2013. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat:
http://193.166.171.75/Dialog/varval.asp?ma=008_ava_tau_118_fi&ti=Lukiokoulutuksen+p%E4%E4tt%E4neiden+kielivalinnat+maakunnittain%2C+opetuskielitt%E4in+2013&path=../Database/StatFin/kou/ava/&lang=3&multilang=fi). Päivitetty 16.12.2013.

Toudic, Daniel 2012. *The OPTIMALE employer survey and consultation*.
http://www.translator-training.eu/attachments/article/52/WP4_Synthesis_report.pdf

Ursin, Jani & Hyytinen, Heidi 2010. Mitä korkeakoulutuksessa opitaan? Esimerkkinä AHELO. Reijo Laukkanen (toim.), *PISA, PIAAC, AHELO*:

Miksi ja miten OECD mittaa osaamista? Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:17, Yliopistopaino. 65–70.

Vaatstra, Rina & De Vries, Robert 2007. The effect of the learning environment on competences and training for the workplace according to graduates. *Higher Education* 53. 335–357.

Wium Lie, Håkon & Saarela, Janne. Multi-purpose publishing using HTML, XML, and CSS. World Wide Web Consortiumin (W3C) www-sivut: <http://www.w3.org/People/Janne/project/paper.html>. Viitattu 5.3.2014.

Youlan, Tao 2012. Towards a constructive model in training professional translators. *Babel* 58:3. 289–308.

ENGLISH SUMMARY

Introduction

A large amount of translation work is nowadays done via translation agencies, and thus many translators will be working for a translation agency at some point of their career. Translators who are just starting their career would benefit from being aware of the expectations and skill requirements of translation agencies. However, as translator training is usually not very tightly connected to working life, translation students often have only a vague understanding of what the actual requirements in working life are.

This thesis seeks to examine the expectations that translation agencies have towards translators and their competence. The aim of this thesis is to clarify what translation agencies expect from translators and which translator's competences are the most important for translation agencies. In addition, one purpose of this thesis is to examine translation agencies' views on translator training.

To date there has been little agreement on the definition of translator's competence. In the literature on translator's competence, one can find numerous descriptions of what competence is required from a translator. Many descriptions are long lists of various skills and knowledge that the translator should possess. There is, however, no commonly agreed or accepted description of translator's competence (PACTE 2003: 46). There is only the common understanding that translation is a complicated activity, which requires various skills (Schäffner & Adab 2000: viii).

The focus of this thesis is on translation agencies' views on translator's competence. So far, there has been very little discussion on translator's competence from the translation agencies' point of view. This thesis offers some important insights into how translation agencies view translator's competence in relation to working life requirements.

Theoretical background

A number of researchers have sought to determine the competence requirements for translators. The descriptions of translator's competence range from very general descriptions to detailed lists. One example of a very simple description is Tao Youlan's (2012: 291) definition, according to which the translator's competence consists of knowledge, skills and the ability to think. This definition is not very informative and it could describe competence needed in any profession.

Another concise definition can be found in Kiraly's (2000: 13) work. His definition consists of two parts: translation competence and translator's competence. Translation competence mainly refers to the translator being capable of producing an acceptable translation, whereas translator's competence covers the translator's knowledge of the norms and practices of translation field, as well as their ability to function and co-operate with others in the professional networks. In addition, Kiraly (2003: 13) states that the social, cognitive, cultural and linguistic processes, where translators use, among other things, their intuition, creativity, knowledge of their own personal problem solving strategies and their ability to work together with others, are part of the competence. Thus the definition, which at first seemed to be a concise division into translation competence and translator's competence, is not so simple, after all.

The PACTE (*Process in the Acquisition of Translation Competence and Evaluation*) research group from the University of Barcelona has created a model that describes the translator's competence as being based on several sub-competences. According to PACTE (2003: 45), the most crucial sub-competence is the strategic sub-competence, which the translators use in planning the translation process and when taking corrective actions, and in the evaluation and implementation phases of the translation process. The other factors in PACTE's model include bilingual sub-competence, extra-

linguistic sub-competence, knowledge about translation sub-competence, and instrumental sub-competence, as well as psycho-physiological components.

According to Gile (2009: 8–10), translators must have a good knowledge of the languages they translate from, and they need to master the subtleties of specific language registers in various fields. Furthermore, translators are required to have a good command of the languages they translate to, and here the requirements are extremely high. In addition to this, translators must possess knowledge of the subject matter and they need to have knowledge of the intricacies of the translation profession – clients, norms, tools and processes.

Gouadec (2007: 338) states that in addition to the knowledge of their working languages, translators need to be good at finding relevant information and correct terms. They must also master various translation tools and have wide knowledge of various fields. In addition, they need further skills, such as knowledge of the practices in the translation profession, understanding of professional ethics and the ability to interact with other people in a friendly and efficient manner.

The description of the requirements of the profession by the Finnish Association of Translators and Interpreters (2014) emphasizes the importance of excellent language skills and cultural knowledge, wide general knowledge as well as technological competence. In addition, translators should be interested in keeping abreast with the latest technological developments.

The OPTIMALE project (Toudic 2012: 17–18) carried out a survey and organized workshops to identify the competence requirements that the employers within the European translation industry have, when they recruit new employees. Among other things, the employers expect translators to master their native language perfectly, be able to work in a team, understand the translator's role in the whole process and understand the importance of keeping delivery deadlines. Translation into a foreign language (instead of translating only to the translator's native language) is a requirement in some

language areas. This is an issue that is rarely mentioned in the translator competence related research.

The European Master's of Translation (2009: 3–7) project has defined the competences of a professional translator from the educational perspective. The competences included in the definition are translation service provision competence, language competence, intercultural competence, information mining competence, thematic competence and technological competence.

Translator's competence is thus described and defined in various ways and the list of skills that a translator should have seems almost endless. However, despite the apparent differences in the competence descriptions, there are also some similarities. The skills that are most often mentioned in the competence descriptions are language skills, technological competence, knowledge of some special field and the ability to work in a team.

Research questions and method

This thesis seeks to address the following questions: what are the crucial skills of a translator from the translation agencies' point of view and how does the translator training in Finland match the needs of translation agencies.

The qualitative approach and interview method used for this thesis were chosen because they provided the opportunity to collect a large quantity of information. The research data in this thesis was collected by conducting interviews with two translation agencies. Both companies employ some in-house translators, but also use freelance translators. The interview method provides a great amount of information and thus, due to practical constraints, the number of research subjects in this thesis was limited to two.

One representative from each company was interviewed. The interviews were one-on-one interviews with pre-defined interview themes. There were no specific, pre-defined questions used in the interviews, but the interviewed

persons were free to express their views and opinions related to the interview themes.

The translator's competences that were the most often mentioned in research were chosen as the themes for the interview. These themes were: language competence, subject matter knowledge in some specific field, technological competence, teamwork skills and other general skills needed in working life. In addition to these, translator training in relation to working life requirements was also a theme that was discussed in the interviews.

The themes covered in both interviews were identical, but the order in which they were discussed and the time used for each theme varied. In addition to the pre-defined interview themes mentioned earlier, the interviewees were free to take up any competences they felt were relevant for a good translator.

The themes selected for the interviews proved to be relevant. The interviewees brought up some additional skills related to the general working life requirements, but there were no major competence areas that they felt would have been lacking.

Translation agencies' requirements for translator's competence

In the interviews, language competence was discussed mainly from the point of view of translation direction. Based on the interview data, it is not rare that translators in Finland translate to their non-native language, especially when it comes to translations to English and Swedish. For these languages, there are not enough native speaker translators to cover all the translation needs.

Even though language competence is essential for a translator, it was not the first competence that the interviewees mentioned when they were asked to describe the characteristics of a good translator. In both interviews, the translator's specialization in some field was the first thing that the interviewees brought up.

Translation agencies value translators who are specialized and have subject matter knowledge in some area. However, both interviewees also emphasize that even specialized translators should be able to translate more general texts and accept work from outside their specialty area. It is also important for translators to choose their specialization so that there is a lot of work available in that field. Knowledge in some special field is built by long work experience, studies, or via hobbies that are related to the specialty area.

Based on the interviews, technological competence is crucial for a translator. Translation agencies use translation memory software in translation assignments and translators working with a translation agency cannot avoid using such programs. Translators should thus be able to use the various translation memory tools or – since the tools do not differ radically from each other – be familiar with the basic principles.

Machine translations came up in both interviews as an area that is growing rapidly. The drivers behind the growth include, among other things, the growth in the amount of translations as well as the business needs to achieve cost savings and greater efficiency. Post-editing of machine translations is a field of work that will provide a growing amount of work for translators in the future. The interviewees do not foresee that machine translations would at some point render translators unemployed. Post-editing of machine translations does, however, require some changes in the translator's mind-set, as the aim is to use as much of the machine translated text as possible and make only the smallest possible number of fast changes.

The ability to work as part of a team is often mentioned as one requirement for translators. Teamwork was discussed in the interviews and based on them it is rather clear that it is a skill that the translation agencies value. Translators usually do the actual translating work by themselves, but there are several people involved in the whole process of delivering the translation to the end customer. Translators' teamwork skills can therefore be considered to include translators' understanding of their own role and responsibilities in the process as well as awareness of the importance of keeping deadlines.

One skill that the research often fails to mention as a competence requirement for translators is efficiency. Translators who are just starting their career may be very surprised when they encounter the efficiency requirements in working life. Deadlines are short compared to those that students may get used to during their studies, and the task is even more demanding when translating into a foreign language.

Regarding translator training, the interviewees expressed a wish that there would be more cooperation between translation agencies and translator training at the universities. This would provide students opportunities to gain a better understanding of the working life requirements. Such cooperation could be, for example, visiting lecturers or actual work assignments. Usage of the translation memory tools was seen as an area that could be handled in more detail during the studies.

When comparing the interview material to the EMT (2009) competence model, one can observe both similarities and differences. Efficiency is not part of the EMT competence model, but translator's teamwork skills and understanding of the translator's role in the process are skills that can be identified in both the EMT (2009: 4–5) model and the interview material. In addition, technological competence is highlighted in both, as is also language competence. Information mining competence was not in a prominent role in the interviews, but it is one of the six main competences in the EMT (2009: 6) model. The same applies to cultural competence.

Discussion

Due to practical constraints, this thesis cannot provide a comprehensive review of the views of translation business in Finland. The reader should bear in mind that the number of participants in this study was limited to only two. Despite its limitations, this thesis most likely provides information that is, to some extent, also applicable to translation agencies on a more general level.

The interview method proved to be an appropriate choice for the purposes of this thesis. Even though only two translation agencies were interviewed, the interviews gave a lot of information on the subject of this thesis, and the many practical examples and views of the translation agencies' representatives concretize the competence descriptions provided by the research.

Based on the interviews, the skills that are most often mentioned as requirements for translators (language competence, technological competence, specialization, ability to work as part of a team) are also important from translation agencies' point of view.

This thesis does not engage with the details of translators' language skills. Nevertheless, an interesting remark in one of the interviews was related to some difficulties in finding good translators for other languages than English and Swedish. Based on statistics, it seems that other languages, such as German and French, are studied less and less in Finnish schools, which might be connected to the availability of good translators in these less studied languages.

In working life, translating into a foreign language seems to be more common than what can be concluded based on the translator competence descriptions in research literature. Translation students might therefore benefit from additional practice in translating to foreign language. Translating into foreign languages would also be an interesting subject for further research. For example, one could examine the typical mistakes that native Finnish speakers make when translating to English or Swedish, or the skill level of new graduates and the development of their skills in translating into foreign language once they work in the profession.

Another crucial skill for translators who work with translation agencies is the ability to use various translation memory tools. The suggestion from translation agencies interviewed for this thesis was that translation students should learn to use the various tools already during their studies, which is not

always the case at the moment. For translator training, however, this poses a dilemma of academic education versus practicality.

The growing importance of machine translations was barely mentioned in the research literature. Only the EMT (2009: 7) competence description mentions that translators should have knowledge of machine translations and the benefits and restrictions they have. The reason most likely is that the importance of machine translations in translation industry has grown only recently, as the methods and tools are more advanced, whereas most of the research literature is written at a time when machine translation was still very much under development.

Both interviewees emphasized the importance of translator's specialization. This substantiates the views presented in translation research literature, where subject matter knowledge in some special area is often listed as one of the competences that translators should have. When a translator is specialized in some specific area, it most likely has a positive effect on quality and efficiency. However, a full discussion of this lies beyond the scope of this thesis, as the ultimate reasons why specialization is so important were not discussed in the interviews.

There are several interesting topics for further research related to translator's specialization. For example, one could study translators' employment opportunities in various special fields or whether translating into foreign language is more common in some certain special fields.

A further requirement that translation agencies have for translators was efficiency, which was not mentioned in the competence descriptions that form the theoretical background of this thesis. Effectiveness of a translator would be an interesting subject for further research. It would be especially interesting to study the effect of translator's specialization or translation direction to effectiveness.

Closer cooperation between universities providing translator training and the translation industry would most likely benefit both parties, and students especially. Cooperation could, for example, take the form of translation company representatives visiting some lectures or translation agencies providing opportunities for students to write their thesis on some topic that is of interest to both parties. It must of course be noted that translation agencies are not the only stakeholders whose interests should be taken into account in translator training. Many of the topics discussed in this thesis are, however, also applicable to translators who work for direct customers.

The aim of this thesis was to study translation agencies' expectations towards translators and their competence. Based on the information collected via the interviews, an ideal translator from a translation agency's viewpoint is someone who is a reliable and efficient team worker, capable of translating not only to their native language but also to a foreign language, familiar with technology and tools used in the trade, specialized in some specific field, but able and willing to translate general texts as well.